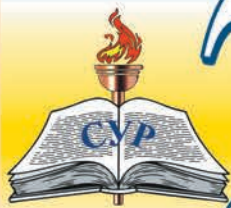

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наши голоса

Місячник Союзу українців Румунії. XXXI рік видання. № 329, листопад, 2021

Не роши, вербо, сліз над водою,
Валерій Франчук

*І чужому навчайтесь,
Щі свого не цурайтесь...*

М. Шевчук

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошакпа
Михайло Трайста

Редколегія:

Корнелій Ірод, Іван Кідешук, Іван Ковач,
Микола Корнищан, Михайло Михайлюк,
Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони\Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;

E-mail: nas.holos@uur.ro

Друкарня «RCR Print»,
Бухарест, Румунія

Redacția:

**Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România**

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ *Будитель української національної свідомості*
- ❖ *Чернівецька румунськомовна рецепція
Міхая Емінеску*
- ❖ **2021 – рік Лесі Українки:**
 - *Про аристократизм Лесі Українки*
 - *Погляди Лесі Українки на християнство*
- ❖ *Україніка Бухарестського університету –
одна із складових румунської філології (LXXI)*
- ❖ *Українська поезія в інтерпретації Івана Ковача*
- ❖ *Тарас Шевченко: «Княжна» – символ
духовної чистоти жінки*
- ❖ *Письменницькі рефлексії Василя Кліма*
- ❖ *«Напевно, учителем треба народитися»
(Інтерв'ю)*
- ❖ *Та, яка не існувала аніколи (Поезія)*
- ❖ *Із сучасної румунської поезії:
Ані Брাদя*
- ❖ *Свято. IV Ворог мого ворога (Уривок з роману)*
- ❖ *Дунай (Оповідання)*

9 ЛИСТОПАДА

День української мови у Румунії

9 листопада, коли офіційно відзначається День української мови у Румунії, я хотів наголосити з трибуни Парламенту, що мовне розмаїття є фундаментальною складовою європейської ідентичності, а зберігання рідної мови є пріоритетом на всьому європейському континенті та найпотужнішим інструментом збереження спадщини кожної нації.

Румунія залишається найкращим прикладом щодо забезпечення умов для збереження рідної мови, ставши взірцем передової практики у цій галузі, яку переймають все більше держав, котрі коригують своє законодавство у сфері захисту мовних прав осіб, які належать до національних меншин, водночас удосконалюючи механізми їх реалізації.

Українці займають третє місце серед національних меншин в Румунії за чисельністю представників. Перші згадки про населені пункти, в яких вони компактно проживають зустрічаються в історичних джерелах понад сімсотрічної давності, а їхні мешканці брали участь у багатьох визначних подіях в історії Румунії. Протягом багатьох століть важливим святом української громади залишається те, що присвячене рідній мові, священній спадщині нашої нації. Народ може існувати лише завдяки увічненню своєї культурної, традиційної та мовної специфіки, а в Румунії Закон № 213/2018 р. втілює у життя давнє бажання етнічних українців відзначати День української мови щороку 9 листопада.

Проте ми повинні усвідомлювати, що прийняття закону не є гарантією того, що рідна мова житиме надалі. На жаль, все ще спостерігаються поодинокі випадки, коли місцеві чиновники та обранці через популістську політику чи негативні тенденції щодо дотримання певних прав, котрі суперечать європейському духу, залишаються в протиріччі з національною та європейською політикою, сприяючи, із суто виборчих розрахунків, поширенню негативних практик.

Тому потрібні постійні та послідовні зусилля щодо збереження та передачі мовного скарбу нашим нащадкам, продовжуючи таким чином європейську та світову траєкторію поваги до специфіки національної ідентичності. Сприяння збереженню рідних мов залишається неухитним прагненням, оскільки вони заохочують мовну різноманітність та багатомовну освіту, сприяючи значною мірою розвитку обізнаності про мовні та культурні традиції в усьому світі, зміцнюючи солідарність на основі розуміння, толерантності та діалогу, продовжують позитивну демократичну практику, за допомогою якої румунська держава стає сильнішою та шанованішою.

Вітаю усіх українців з Днем української мови!

**Голова Союзу українців Румунії
Депутат Микола-Мирослав ПЕТРЕЦЬКИЙ**

Володимир АНТОФІЙЧУК

БУДИТЕЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ

❖ 210 років Маркіянові Шашкевичу ❖

Маркіян Семенович Шашкевич – видатний громадсько-культурний діяч, провісник українського національного відродження, поет, прозаїк, літературний критик, перекладач. З його іменем пов'язані початки нової літератури в Західній Україні й поява тут першої друкованої української книжки – альманаху «Русалка Дністровая».

М. Шашкевич народився 6 листопада 1811 року в селі Підлисса Золочівського повіту на Львівщині в багатодітній родині священника. Початкову освіту здобув у сільськогосподарській Золочівській німецькій школі. Відтак навчався у Львівській і Бережанській гімназіях. У 1829 р. вступив до Львівської духовної семінарії, але невдовзі був відрахований. Формальним приводом стала нібито недисциплінованість, а насправді керівництво навчального закладу хотіло позбутися розумного й незалежного студента.

Це був, мабуть, найважчий період у житті Маркіяна. Розгніваний батько відвернувся від нього, зовсім безпорадного, без роботи й даху над головою. Проте допоміг дядько по матері – Захар Авдіковський, управитель міського будинку вбогих.

За його покровительства він отримав сяку-таку роботу (переписував книги, працював у бібліотеці Оссолінських), а головне – дістав можливість займатися самоосвітою: продовжував відвідувати лекції з філософії у Львівському університеті, читав праці В. Караджича, П. Шафарика, Й. Добровського, С. Лінде, І. Раковецького, М. Бантиш-Каменського, познайомився з «Енеїдою» І. Котляревського, граматику О. Павловського, фольклорними збірниками М. Цертелєва та М. Максимовича.

Треба сказати, що суспільно-політична ситуація у тодішній Галичині була вкрай тяжкою для корінного населення – українців. З середини XIV століття ця частина української землі перебувала в складі Польської держави, а в 1772 році потрапила під владу австрійської монархії. Українських освітніх закладів

було дуже мало. У 1783 році у Львові почала діяти греко-католицька духовна семінарія, у 1787 – 1807 рр. при Львівському університеті функціонував так званий Руський інститут. З 1817 року в Галичині польська мова стала державною, внаслідок чого українську мову було повністю витіснено з навчальних закладів. Полонізація і латинізація охопили не тільки верхи, а й низи. Навіть священники, головні представники української інтелігенції, у селах почали виголошувати проповіді польською мовою або ко-

ристувалися так званим язичієм – польсько-старослов'янсько-українським суржиком. Мовою діловою і мовою культури була польська, почасти – латинська й німецька.

У 30-ті роки XIX ст. в Галичині розпочалося національне відродження. У той час у середовищі українського греко-католицького духовенства, за словами М. Грушевського, з'явилися «освічені і тямущі люди, які думають не тільки про інтереси своєї церкви, а й про інтереси народні, національні, заходяться коло піднесення народної освіти і добробуту, коло розвою національної культури». Першим серед

них судилося стати М. Шашкевичу, який, маючи гострий розум і неабиякі організаторські здібності, повів за собою інших, готових працювати задля користі власного народу.

Восени 1833 року Маркіян поновив навчання в семінарії і з великим завзяттям розгорнув громадсько-культурну діяльність. У цьому ж році разом з І. Вагилевичем і Я. Головацьким він організовував гурток «Руська трійця», який судилося став виразником і символом національно-політичного відродження в Західній Україні. «Ми домовилися, – згадував Я. Головацький, – що кожен, хто вступатиме до нашого руського гуртка, повинен подати руку й заявити чесним словом, що він обіцяє все своє життя діяти на користь народу й відродження руської народної словесності».

До трьох сміливців приєдналися М. Устиянович, І. Білинський, М. Кульчицький, М. Мінчакевич та ін. Через освіту й літературний поступ гуртківці намагалися розбудити національну свідомість західноукраїнського люду. З цією метою вони збирали народну творчість, вивчали історію свого народу, писали власні художні й наукові твори, пропагували ідею, що українці Галичини, Буковини й Закарпаття – частина українського народу, який має свою багату історію й культуру тощо.

Діяльність «Руської трійці», як зазначив О. Петраш, «з самого початку виходила за рамки вузького «культурництва». Це була діяльність передусім патріотична, у своїй основі – народна, спрямована на розв'язання важливих суспільно-політичних і культурних завдань. Зауважимо, гуртки, спочатку просвітницького спрямування, потім – із певним політичним підтекстом, ставали прикметою тодішньої Європи».

М. Шашкевич та його однодумці добре розуміли, що важливу роль у досягненні їхньої мети можуть відіграти книги рідною мовою. У 1833 р. вони уклали рукописний збірник під промовистою назвою «Син Русі». До нього увійшло п'ятнадцять поезій. Наступного року гуртківці упорядкували другу збірку – «Зоря», епіграфом до якої служили слова: «Світи, зоре, на все поле, закінь місяць зійде». Вона відкривалася портретом Б. Хмельницького й розповіддю про гетьмана, містила фольклорні записи й оригінальні твори гуртківців. «Зоря» призначалася до друку, однак цензура не дала на це згоди.

У таких умовах М. Шашкевич наполегливо вишукував нові форми впливу на свідомість своїх співвітчизників, прагнучи пробудити в них патріотичні почуття.

12 лютого 1835 року, в день 67-х роковин від дня народження австрійського цісаря Франца-Йосифа, М. Шашкевич виступив у семінарії з урочистою промовою, яку проголосив не латинською чи німецькою, як того вимагала традиція вшанування першої особи держави, а українською. Виступ Маркіяна мав широкий політичний резонанс. «Український дух на 100 процентів піднявся», – писав у своїх спогадах Я. Головацький.

Наступний патріотичний вчинок М. Шашкевича – проповідь українською мовою у Соборі Святого Юра на Покрову 1836 р. Того ж дня аналогічна акція за участю М. Устияновича та Ю. Величковського сталася у ще двох львівських церквах.

Загалом 1836 рік для М. Шашкевича був надзвичайно плідним. Невсипущий юнак уклав першу в Україні «Читанку», якою, за його ж висловом, «хотів зробити своєму народові прислугу і його дітей вчити любови Бога і ближнього в рідній мові». У відповідь Й. Лозинському, який виступив із проєктом запровадження в українську літературу польського (латинського) алфавіту, видав брошуру «Азбука і абетка». У цій та інших працях М. Шашкевич рішуче виступив проти запровадження польської абетки (абетки) в українську мову, аргументовано обстоював закономірність кириличного письма для рідного письменства. «Питання про заміну руської азбуки на польське абетка не маловажне, – наголошував Я. Головацький. – То питання про існування: бути чи не бути русинам у Галичині. Якби галичани в 1830-х роках прийняли польське абетка – пропала б руська індивідуальна народність».

Семінарийна церква Святого Духа (гравюра XIX століття). На сьогоднішній день збереглася лише дзвіниця, у якій розмістився «Музей Русалки Дністрової»

Крім того, «Азбука і абетка» має ще одну важливість – у ній задекларовано романтичну концепцію національного письменства: «Література будь-якого народу є відображенням його життя, його способу мислення, його душі; отже, повинна вона зародитись, вирости з власного народу і зацвісти на тій же самій ниві, щоб не була подібна до того райського птаха, про якого розповідають, що він не має ніг, а тому постійно висить у повітрі. Література є постійною потребою усього народу. Основна мета її і завдання – ширити освіту серед усього народу аж до окремих його представників».

(Продовження на 6 с.)

БУДИТЕЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ

(Продовження з 5 с.)

Нарешті, у цьому ж році вийшла «Русалка Дністровая», хоч на виданні зазначено 1837 рік. Альманах, у якому найповніше реалізувалися романтичні літературно-наукові погляди М. Шашкевича та його товаришів, склали чотири розділи: «Пісні народні», «Складання», «Переводи» та «Старина». Перший представляв деякі жанри українського фольклору (думи, історичні пісні, колядки, гагілки, ладкання і т. ін.), у другому містилися оригінальні твори упорядників альманаху («Згадка», «Розпука», «Веснівка», «Олена» М. Шашкевича, «Мадей», «Жулин і Калина» І. Вагилевича, «Два віночки» Я. Головацького та ін.), третій подавав переклади сербських пісень та уривків з «Краледворського рукопису» Вацлава Ганки, а до четвертого увійшли три стародавні пісні, грамота від 1424 року, короткий опис давніх рукописів, що знаходилися в бібліотеці монастиря отців василіан у Львові. Видання супроводжувалося передмовою, а також науковими статтями й рецензією на «Русское весіле» Й. Лозинського.

Така композиція «Русалки Дністрової» була не випадковою. Вона чітко узгоджувалася з романтичними поглядами укладачів альманаху. По-перше, фольклорні твори вони розцінювали як потужний чинник у пробудженні національної самосвідомості народу й національно-культурного відродження. По-друге, художні твори М. Шашкевича, І. Вагилевича та Я. Головацького, опубліковані в «Русалці Дністровій», стали новим літературно-мистецьким явищем у Західній Україні, яке виражало романтичні ідеали, народність і гуманізм. По-третє, переклади засвідчували виражальні можливості української мови й підкреслювали її рівноправність серед інших слов'янських мов. По-четверте, звернення до української давнини, оповитої ореолом героїзму й волелюбності, мало служити патріотичним орієнтиром у вихованні тодішніх поколінь українців.

Отже, появу «Русалки Дністрової» слід розглядати не тільки в контексті культурно-літературних, а й суспільно-політичних питань української дійсності перших десятиріч XIX ст. А те, що в передмові до альманаху М. Шашкевич відзначав велику роль творчості І. Котляревського, Г. Квітки-Основ'яненка,

Є. Гребінки, П. Гулака-Артемівського, видань М. Церетелева, М. Максимовича, І. Срезневського та ін., засвідчувало сприйняття ним єдиного національного літературного процесу, як і духовної цілісності всіх українських земель, силоміць розділених тоді державними кордонами. За словами О. Гончара, «Русалка Дністровая» «в умовах лихої царщини засвідчила життєвість і перспективність культури народу, від імені якого вона виступала».

За змістом, мовою, духом альманах «Русалка Дністровая» став усеукраїнським явищем; він підняв ідею єдності всіх українських земель, був, за висловом І. Франка, «явищем наскрізь революційним».

Після закінчення семінарії у 1838 р. М. Шашкевич працював у селах Львівщини: Гумниськах, Нестаничах, Новосілках Лісних. У бідності й щоденній боротьбі з тяжкою недугою (туберкульозом) минули останні п'ять років його життя. 7 червня 1843 р. письменника не стало. У 1893 р. його прах з Новосілок Лісних перенесено на Личаківське кладовище Львова.

Жодного прижиттєвого портрета М. Шашкевича не було створено. Про його зовнішність можна судити хіба що з малюнків, зроблених художниками на основі спогадів сучасників письменника і фотографії сина. Найвдалішим вважається зображення роботи художника І. Труша (1911).

Я. Головацький залишив такий описовий портрет засновника «Руської трійці»: «Маркіян був чоловік середнього зросту, щуплий, але меткий, волосся ясно-русе, очі сині, тужні, носик невеличкий, кінчастий, лице худощаве виражало якусь тугу і біль». Тут же йдеться і про риси характеру засновника «Руської трійці»: «Сам був м'якого, доброго серця, в товаристві дотепний і забавний, показував себе веселим і шаловливим. Лиш коли розговорився за русчину, народність, за рідний язик, родиму словесність і пр., тогди показала вся сильна душа його, котра в тім слабовитім тілі жила, очі блискнули живостою і якимсь святим вітхненням, чоло трохи приморщилося і лице набрало якоїсь грізної поваги; говорив сердечно, сильно переконував, бо му з серця ішло, він цілий тим духом жив і віддихав».

(Далі буде)

Іван РЕБОШАПКА

Чернівецька румунськомовна рецепція Міхая Емінеску (II)

У статті «Чернівецька румуномовна рецепція Міхая Емінеску» («Наш голос», № 328) було розглянуто надруковані у книзі «Cea mai curată lacrimă a noastră» («Пречиста сльоза наша», 2009) Григорієм Криганом інтерв'ю від чернівецьких румуномовних письменників та шанувальників Міхая Емінеску, інших, ніж літературознавці, професій, які, в основному, відзначають значимість для них Емінеску-Біблії у збереженні національної ідентичності й подальшого її утвердження на «Буковині-благословенній землі» (Перпессічійс).

У другій частині своєї книги Григорій Криган подає власні есе про Міхая Емінеску, почергово друковані ним, починаючи з 1993 року, зазвичай, у січневих числах, переважно у «Zorile Bucovinei» («Буковинські зорі»), але й у «Suplimentul literar-artistic» («Художньо-мистецький додаток») газети «Albina Românească» («Румунська бджола») та у «Gazeta de Herța» («Газета Герци»).

Власні есе Кригана, основуючись на положеннях видатних румунських, але й чернівецьких, поетів, емінескознавців Лучіана Благи, Перпессічійса, Ґ. І. Бреїляну, Джордже Келінеску, Тудора Біану й інших, свідчать про глибоке ознайомлення автора з творчістю Міхая Емінеску, геніальну сутність якого він представляє по-художньому (!) промовистими/визначальними деталями.

З авторських есе, по-перше, впливає смисл/значення чудової метафоричної, поетично сформульованої назви книжки Кригана «Cea mai curată lacrimă a noastră» («Пречиста сльоза наша»), в оформленні якої слід взяти до уваги уживане письменниками, літературознавцями й філософами поняття про плач-проливання сліз. Це поняття наявне в назві однієї з літературознавчих книг кишинівського академіка Міхая Чимпої «Plânsul Demiurgului» («Плач Деміурга»), сформульованій згідно з наявними в одному з варіантів Емінескового твору «Scrisoarea I» (Послання I) віршами/рядками «De plânge Demiurgul,/ Doar el aude plânsu-și» («Якщо Деміург плаче,/ То лише він чує свій же плач»), якими поет зізна-

ється (письмово – *I.P.*) про передбачену ним же його мінімалізацію. Книга Міхая Чимпої змістовно пов'язана з його ж іншою книгою, «Căderea în sus a Luceafărului» («Падіння Лучафера вгору»), назва якої перейнята від відомого філософа Хейдеггера, який твердить, що відбуваються не тільки падіння вниз, а й вгору – «для нашого сповнення/утвердження». Отож, підсумовує Міхай Чимпої запитання репортера, плач Деміурга є якраз оте «падіння вгору/утвердження у висхідній шкалі цінностей – власною творчістю. Ідею

утвердження митця своєю творчістю-сльозою найточніше метафорично виразив молдовський поет Ґрігоре Бієру: «Fiecare artist/ Are ieșire la mare/ Prin lacrimă» («Кожний митець/ Має вихід на море/ Сльозою»), тобто вихід у широкий, наче море, мистецький світ. Сльоза, за Григорієм Криганом, – це Емінеску-сльоза, який на протязі 145 років (коли ав-

тор написав свою книгу – *I.P.*) остався морально незаплямованим, чистим, як кришталь, безкомпромісним, відвертим у своїх рішеннях. Назву книжки Кригана слід толкувати/сприймати як метафоричну всеохопну оцінку постаті Міхая Емінеску – найвидатнішого митця, всестороннього культурно-історичного діяча свого часу, разом зі всіма створеними літературними, культурними, соціологічно-історичними й іншими цінностями.

Даний екзегезний ключ/підхід/призматичний спосіб висвітлювання фактів наявний у двох однойменних есе. У першому – «Cea mai curată lacrimă a noastră» (I) («Пречиста сльоза наша» (I) Криган представляє одну із складових Емінеску-сльози – величезну його культуру: тільки 20-річним він створив дивовижний твір «Sărmanul Dionis» («Бідний Діоніс»), який, згідно із емінескознавцями, становить синтез дотодішньої німецької філософії. Літературознавець Ґ.І.Бреїляну захоплено відзначав, що «Бідний Діоніс» – це «найбільше диво в історії румунської літератури» («Cea mai mare minune din istoria literaturii române»).

(Продовження на 8 с.)

Чернівецька румунськомовна рецепція Міхая Емінеску (II)

(Продовження з 7 с.)

Берлінському 24-річному студенту Міхаєві Емінеску тодішній міністр освіти (1874) Тіту Майореску не раз пропонував кафедру філософії в Ясському університеті, що його тішило, але він уважав, що пропозиція ще зарання, бо мислення Канта і Шопенгауера, «в глибині (його) інтимності ще не стало специфічним душевним сплавом» («Spontanul Eminescu răspundea că e măgulit de propunerea ce i se face, considerând însă că nici măcar ar cunoaște cum se cuvine pe Kant și pe Schopenhauer (...), intuitivă renaștere a cugetărilor lor în adâncul (lui) intim și aliajul cu specificul sufletescului (lui) încă nu s-a săvârșit»). Листи Міхая Емінеску до Тіту Майореску, відзначає (1930 р.) Лека Мораріу, були написані бездоганно, більше того, пластичною, хвилюючою, навіть неперекладною німецькою мовою. Майже неймовірний факт наводить ретельний румунський дослідник Дімітріє Ватаманюк: з німецькомовних рукописів Міхая Емінеску випливає, що твори, як «Єгипет», «Живу бажанням тим», «Камадева» він спочатку писав німецькою мовою, потім заново складав їх румунською. Якщо Емінеску відсторонився б від румунської спільноти, то, підсумовує Ватаманюк, він міг би стати німецькомовним поетом, як Паул Целан. Близький друг поета румунський класик І. Славіч відзначав, що Емінеску – це «людина невтомної/невичерпної інтелектуальної енергії» («Om de o neistovită energie intelectuală»).

У другому есе «Cea mai curată lacrimă a noastră» (II) («Пречиста сльоза наша» (II), обравши як мотто відзначення румунського класика Каміла Петреску – «із незрівнянних життєвих страждань Емінеску здійснив творчість, призначену долати часи» – Криган акцентує, що в житті, яке тривало ані чотири десятки років, з яких творчих – менше п'ятнадцяти [цитований у попередніх статтях чернівецький літературознавець Бурбан співзвучно відзначає: що мав сказати, Емінеску сказав до 33 років], поетова геніальність охоплюючи пласти, як поезія, філософія, соціологія, природознавчі чи точні науки, що взаємно пересікаються. Поет, як хоробрий та працюючий воєвода, дбайливо пильнує за румунською словесністю й історією, що його слід би визнати як Міхая-Лучафера, Святого Великомученика й гідно канонізувати собором священників у всіх церквах народу («...a stat de veghe literelor române și istoriei noastre și trebuie canonizat așa cum se cuvine, cu sobor de preoți din toate bisericile neamului drept Mihai-Luceafărul, Martirul cel Mare și Sfânt»). Він був, є й буде насправді Святим, бо протягом всього свого земного існування не бажав, наче пустельник, нічого собі, а

тільки своєму народові, завдяки чому «Емінеску був, є й буде пречистою та найкращою сльозою нашою» («A fost, este și va fi (...) cea mai curată și cea mai frumoasă lacrimă a noastră»).

Недвозначним підтвердженням факту, що вилита поетом пречиста сльоза – це метафора поета і всього ним створеного, синонімічною метафорою використане письменниками чи літературознавцями як написаного сльозою про Емінеску. Визначальний смисл поетичного конструкта *сльоза* наявний, наприклад, у творчості румунського класика Тудора Аргезі з двома переносно-метафоричними значеннями. У поезії «O lacrimă» («Одна сльоза») даний конструкт конотує уболювання/співчуття поета до сільських трударів – «... піт плугатаря (...), його криваві рани (...), його стогін, плач молодиці» («...sudoarea de plugar (...), rănilor (lui) de sânge (...), geamăt de plugar, plîns de domniță»). У поезії «Lacrima» розмовою поета з ліричною героїнею цей конструкт своїм смислом ближчий до метафоричного значення сприймання Міхая Емінеску як сльози: «Lacrima e sfântă, fată, (...) / Când graiul a încetat / Și tăcută, pustnicește, / Numai lacrima vorbește / Cu oftatul mut și sfânt» («Сльоза, дівчино, – свята (...), / Коли мова затихає, / Мовчазно, по-пустиницьки, / Лише сльоза промовляє / Німим зітханням святим»). Правдоподібно, все написане про Емінеску слід сприймати не як сльозу оплакування/жалкування його письменниками, а як возвеличування поета. Не двозначно відзначає той же Аргезі: «Lui (Eminescu) i se cuvin toate lacrimile noastre» («Йому (Емінеску) належаться всі сльози наші»). Завуальоване відзначення Тудора Аргезі «перекладене» в інтерв'ю з викладачем університету міста Констанца Доріном Попеску, який уточнює, що його есе «Plângeri despre Eminescu» («Плачі про Емінеску») він написав (= «пролив сльози» – І.Р.) «завдяки інерції тих, які читають (...), спотворюють Поета, представляють його постарілим. Мої плачі (= написані есе – І.Р.) адресовані такій аудиторії» («...a scris despre Eminescu «din cauza inerției acelor care îl citesc. Aceștia îl schimonosesc pe Poet, îl îmbătrânesc. Plângerile erau adresate celui auditoriu»). Безперечно, таке ж значення мають «сльози» Григорія Кригана у двох його есе, присвячених Міхаєві Емінеску – «Cea mai curată lacrimă a noastră» (I, II). Надзвичайно цікавий літературний інтертекст, і то – міжнародний, подає датчанин Карел Йонкхір (Karel Jonckheere): Міхай Емінеску – це «найкраща сльоза Румунії» (цитовано за Криганом).

(Далі буде)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2021 – рік Лесі Українки ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Магдалина ЛАСЛО-КУЦЮК

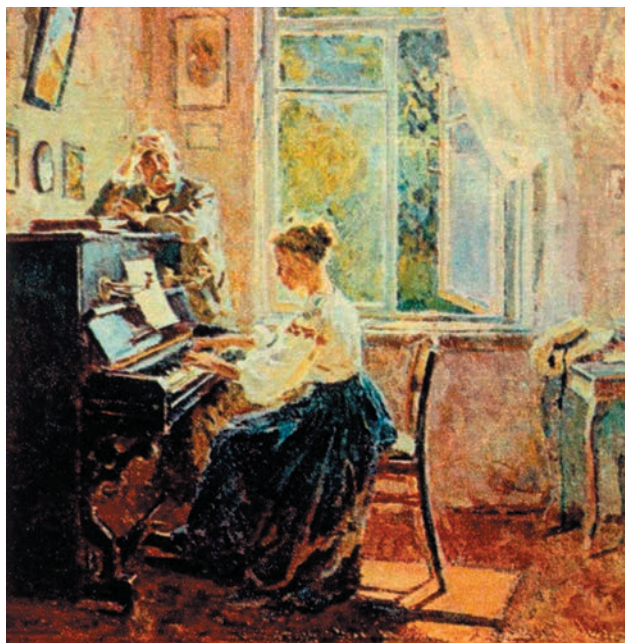
ПРО АРИСТОКРАТИЗМ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

У № 79-80 журналу «Наш голос» на сторінці 2, присвяченій ювілею Лесі Українки, був надрукований невеликий вірш «Скрізь плач» з такою приміткою: «Цей вірш Лесі Українки надіслав Ярослав Колодій з Філадельфії». Вірш 1890 р., який починається рядком «Скрізь плач і стогін, і ридання», належить до ранніх творів поетеси й дуже характерний саме для тональності ранньої творчості. Його можна знайти в численних виданнях її поезій і напевно чи пан Колодій вважав його таким винятковим, щоб надіслати редакції газети «Свобода», з якої був передрукований матеріал.

Інша річ – наступний вірш «Граф фон Ейнзідель», з якого публікується поруч лише уривок. Ніде в критичній літературі про цей вірш я не зустрічала жодної згадки, він публікувався, наскільки мені відомо, лише у 12-томному виданні 1879 року, коли цензурні обмеження трохи полегшилися, і стала можливою публікація раніше замовчених творів поетеси. Цей твір вимагає особливого коментаря.

Як відомо, революція 1917 року здійснилась під знаком переслідування і навіть фізичного знищення представників пануючих класів, і то не тільки аристократів, але й буржуазії, і навіть частини селян, так званих куркулів, яких вважали експлуататорами народу. А тут раптом, у цьому вірші, класик української літератури заявляє з гордістю, що вона – нащадок графського роду Ейнзіделів. І це зовсім не є фантазування поетеси, яка любила писати про графів та лицарів то позитивно, то негативно. Досить прочитати її поему «Давня казка», вірш «Трагедія» з циклу «Легенди», як і весь цей цикл, вірш «Бранець» (Середньовічний мотив), багато інших творів.

Це реальність, про яку можна дізнатися, читаючи спогади про неї її сестри О. Косач-Кривинюк. Її батьки походили зі знатних родів. Мати, Олена Пчілка, була сестрою Михайла Драгоманова і була нащадком козацької старшини доби Гетьманщини. Але ще знатнішим був рід її батька Петра Косача. Він і названий у заголовку вірша. Це були німецькі графи фон Ейнзіделі (von Einsiedel). І це зовсім не якийсь зруйнований аристократичний рід. Ще в XIX столітті граф Детлер фон Ейнзідель (1773-1861) був з 1813 року міністром кабінету при королі Саксонії. А найбільш блискуча пора графів Ейнзіделів припала на XIV-XV століття, коли німецький імператор Фредерік III

**Василь Забашта. Микола Лисенко слухає гру
Лесі Українки. Олія. 1961 р.**

заснував незалежне князівство Герцоговина. Ця територія так і зветься до сьогоднішнього дня, тому що на його чолі стояв принц (нім. герцог). Потім імператор передав у спадкове володіння як феодалний «лен» це князівство місцевим магнатам. Один з них, Степан Вукшич, і носив титул «герцог Святої Саби». Графи фон Ейнзідель і належали до перших засновників Герцоговини.

Дуже цікаво відзначити, що в тому номері «Нашого голосу» поруч з цим віршем надрукована стаття Миколи Євшана «Безсмертне слово її». Ім'я Миколи Євшана також недавно повернуте із забуття. Це був один з чільних критиків «Української хати», відомого журналу українського неоромантизму. Добре, що у «Нашому голосі» сказано про його подальшу долю, бо журнал виходив тільки до 1914 року. Багато цитат зі статей М. Євшана наводяться у книзі Соломії Павличко «Дискурс модернізму в українській літературі» (1997). З них ми переконуємося, що Євшан підкреслював принцип індивідуалізму в літературі. Як не дивно, але Євшан вважав індивідуалістом навіть Шевченка. Ясна річ, що аристократкою духу він вважав і Лесю Українку, а це цілком слушно.

(Продовження на 10 с.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2021 — рік Лесі Українки ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

ПРО АРИСТОКРАТИЗМ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

(Продовження з 9 с.)

Однак, у статті «Une Princesse lointaine Леся Українка, як культурно-інтерпретаційна проблема», яка з'явилась у збірнику Віри Агеєвої «Гендер і культура» (Київ, 2001) блискучий літературознавець Оксана Забужко, згадуючи про опінію Євшана, підкреслює, що в Лесі Українки йшлося далеко не тільки про естетичний аристократизм духу, а про свідоме й відповідальне прийняття свого родовитого походження. Леся Українка не тільки пишалась своїми предками, а вважала, як впливає із цитованого вірша, цей «панства непрошений дар» страшним тягарем, який накладає на неї великі обов'язки, як в особистому житті, так й у творчості. О. Забужко дуже цікаво виводить наслідки цього відповідального ставлення на все життя поетеси, на всю її суспільну поведінку, вважаючи, як впливає з цього ж вірша, що лицарі одягали свої залізні панцири, щоб захищати хліборобів, отже, і вона повинна поводитись зразково не тільки у товаристві, але бути й захисником свого народу своїм пером.

Щоб бути борцем, не треба бути обов'язково сином народу, походити зі суспільних низів, а можна бути так само і дворянського роду, якщо розумієш свій борг перед народом. Для української культури це явище ледь не унікальне, тому що більшість українського панства упродовж століть перейшла до панівних націй, покатоличилась, спольщилась, пізніше зрусифікувалась після того, як Катерина II дала поміщикам, нащадкам козацької старшини, однакові права з російським дворянством. А тут донька багатого волинського поміщика Лариса Петрівна Косач не тільки прийняла за порадою матері ще з дитинства псевдонім Леся Українка, але до кінця свого життя була прапорonoсцем українства. І при тому свого німецького графського роду ніяк не соромилась, хоч її родина жодних сімейних стосунків з цими німецькими графами не підтримувала.

Відомість, яку ми отримуємо з цього вірша, справді дуже цінна для справжнього розуміння її творчості, для розуміння драматизму ситуації численних її персонажів-лицарів, розірваних між обов'язками честі й обов'язком перед батьківщиною. Назву лише один приклад. У невеличкій поемі «Бранець» ідеться про італійського лицаря Габріеля де Кастельєро, якого взяли в полон фран-

цузи, і знаменитий Баяр, повіривши лицарському слову, залишив його в наметі без сторожа, дав йому ще й зброю, і джуру. Коли бранець, триманий як «гість», чує, що французи палять італійські села, він у крайньому розпачі:

Габріель ді Кастельєро
зздри́в тим безщасним бранцям,
що Вене́ція держа́ла
у своїх стра́шних темни́цях.

Бо неві́льники не мали
а́ні збро́ї, а́ні джури,
а́ні лицарськи́х обов'язкі́в,
тільки мури та кайдани.

Леся Українка

Граф фон Ейнзідель

Чого в пишнім замку ні в однім вікні
Всю ніч аж до ранку не гаснуть огні?
Чи граф фон Ейнзідель гуляє?
Так чом же ні співів не чу́ть, ні музик,
А зрі́дка чувати приглу́шений крик?
Чи граф фон Ейнзідель вмирає?

Ні, граф фон Ейнзідель і жив, і здоров,
Йому тільки в жилах бентежиться кров,
Думки не дають йому спати.
І вдень він даремно розваги шука,
А потім по ночах марою блука,
Обходить всі зали й кімнати.

Що гляне в вікно, то зустрине пітьму
І мари́ща в ві́чі загля́нуть йому;
Він муси́ть заплю́щити о́чі,
Та з думки не гинуть обличчя блі́ді
І поста́ті згорбле́ні, тонкі, худі,
Старе́чі, дитячі, жіно́чі...

Ті са́мі, що бачи́ть він вдень навспра́жки:
Усе то підда́ні його́ й дво́раки,
Все слуги «ві́д бога надані».

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2021 – рік Лесі Українки ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Чого ж вони хочуть? Що винен він їм?
Що він заподіяв підданам своїм?
За що його мучать піддані?

Він з божої волі, не з власної, пан
І катом ніколи не був для селян,
І панщина в нього лагідна,
Малії відбутки і легкі чинші,
Він з світу не звів нічиєї душі, –
За що ж ся кара негідна?

Чому ж як він ступить на замковий двір,
У кождих очах зустрічає докір,
Мов Каїн, що вбив свого брата?
Як піде на лан, де женці його жнуть,
Здається, женці його мовчки кленуть:
«Бодай тобі наглая стра!»

Ми тут, мов у пеклі, за душу твою,
А ти розкошуєш, неначе в раю!
За що тобі ті розкоші?
Така хіба воля небесна була,
Щоб кмет їв свій хліб тільки в поті чола,
А ти їв і дарма й за гроші?..»

Бринять день і ніч ті мовчазні слова,
Болить від них серце, болить голова,
Немає потіхи нізвідки.
Граф пити покинув червоне вино –
Підданською кров'ю відгонить воно –
Не милі напитки й наїдки.

І ворогом стала графиня-жона,
Турбот свого пана не тямить вона, –
Для неї то марні розмови,
Спокійно живе серед панських вигод,
Їй тільки на думці пишнота клейнод,
Забави, турніри та влови.

У неї працюють в покоях дівки,
Все шати гаптують, мережать хустки,
Нанизують перли дрібненькі.
А графові страшно тих гарних речей:
«Жона бере світло дівочих очей,
Щоб з нього робить витребеньки...»

Був син-одиначок, мале пахоля,
Тепер він за пажа в дворі в короля,
Бо так забажалось графині.

Відколи в столицю подався його син,
Зостався Ейнзідель, як палець, один
У замку своєму, як в пустині.

З кімнати в кімнату, з палат до палат
Як тінь сновигає нещасний магнат.
За ним мов слідкують очима
Суворі портрети з золочених рам,
Аж граф затремтить і зупиниться сам,
Бо холод пройде за плечима,

І руки тремтячі до їх простяга,
І так серед тиші у голос блага:
«Скажіть мені, предки велебні,
Хто дав мені панства непростений дар?
І як мені скинуть сей прикрий тягар,
Сі пута, для духу ганебні?»

Мальовані очі, мов справді живі,
Йому відмовляють: «Ми всі вартові
Твого предковичного права,
Ми лицарі всі без догани й страху,
Ми в серці ховали не марну пиху,
А цноти, що зрощує слава.

Глянь, всі ми – закуті в залізо борці,
Або посивіли в науках ченці,
Ми світочі свого народу.
За нами спокійно жили орачі,
Бо ми боронили і вдень і вночі
Плоху гречкосійську породу.

Лицарські повинності – гірше ярма,
Ти скинуть їх прагнеш тепер, та дарма!
У кров переходить лицарство!
Поглянь у свічадо, чий погляд зорить
З очей твоїх чорних та гострих в сю мить?
Чи є ж проти спадку лікарство?

Якби ж ти той спадок в собі поборов, –
На тебе повстане вся предківська кров
І буде змагатись запекло.
З твоїх пориваннів не буде пуття:
Хто так на розпутті прожив все життя,
Не піде ні в рай, ані в пекло...»

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2021 – рік Лесі Українки ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Володимир АНТОФІЙЧУК

ПОГЛЯДИ ЛЕСІ УКРАЇНКИ НА ХРИСТІЯНСТВО

Питання про погляди Лесі Українки на християнство остаточно ще не розв'язано. В українському літературознавстві минулого століття склалася традиція акцентування атеїстичного підтексту «християнських» творів Лесі Українки, побудована на факторах об'єктивного та суб'єктивного порядку. Сучасні дослідники твердять про модерністську критику християнства у творчості письменниці, яка, на їхню думку, «багато в чому пов'язана з ніцшеанською традицією. <...> У своєму антиклерикалізмі Леся Українка суголосна з Ніцше, її ідеї близькі й до позиції М. Бердяєва, інших чільних європейських філософів модерністської доби»¹.

З одного боку, догматичні стереотипи комуністичної епохи виключали об'єктивний літературознавчий аналіз подібних творів і вимагали послідовної критичної оцінки християнських мотивів; а з іншого, – в окремих випадках сама Леся Українка з різних причин давала привід своїми листами й коментарями до творів гіперболізувати антихристиянський характер свого світогляду. Письменниця цілком однозначно відкидала релігійний фанатизм, показне лицемірство та інші церковні догмати, що цілком виразно відобразилося в її драматичних поемах. Водночас її постійно приваблювали моральні аспекти християнства, його вплив на психологію індивідуума і натовпу.

Погляди поетеси на християнську релігію склалися під впливом батьків, які навчали своїх дітей шанобливого ставлення до релігійних свят і традицій. Але найбільшу роль у цьому, очевидно, відіграв М. Драгоманов, який зробив надзвичайно багато для самоосвіти й формування світогляду своєї племінниці. Окремі його думки трактувалися як «ідентичні з поглядами Плеханова, Леніна та більшовиків»², тобто як атеїстичні³. Проте тут треба враховувати принаймні два моменти. По-перше, вченого, який говорив про реальність Ісуса Христа, ретельно досліджував історію перших християн, відстоював право кожного на свободу віросповідання, неправомірно зараховувати до переконаних

атеїстів. По-друге, треба розуміти і позицію самого М. Драгоманова як антиклерикала з огляду на те, що ті клерикали (особливо на території України, яка входила до складу Росії) були причетні до політики денационалізації українців, відзначалися крайньою реакційністю і зашкарублістю в ставленні до наукових праць чи художніх творів на християнські теми.

Для Лесі Українки, як свого часу для Т. Шевченка та І. Франка, Біблія була не лише основною християнською книгою, загальнолюдським культурним зразком, а й джерелом сюжетів, образів і мотивів. Відомо, що в юнацькі роки вона із захопленням читала Біблію, прагнула якомога досконаліше її вивчити. У листі до М. Драгоманова від 2 січня 1892 р. вона писала: «Порадьте мені: оце хочу собі купити Біблію, та не знаю яку краще: чи грецьку, чи слов'янську, – думаю, грецьку краще. Звісно, жидівська була б найкраща, та що ж коли не знаю по-жидівськи». Далі в цьому ж листі письменниця вказує на одну із причин такого підвищеного інтересу до Книги книг: «В Біблії, окрім всього іншого маса дикої (тобто предвічної, – В. А.) грандіозної поезії, і мені скучно, коли я довго її не читаю»⁴.

Ґрунтовне знання Біблії надихнуло Лесю Українку на переклади українською мовою окремих її розділів. У 1891 році на прохання М. Драгоманова вона переклала уривок з XXXVII розділу книги Єзекиїля, а згодом – і з Ісайї. Зауважу, що переклади з Біблії здійснено Лесею Українкою в той час, коли наукової інтерпретації Святого Письма українською мовою ще не було, і ця праця поетеси заслуговує на належну оцінку.

Значне місце в лектурі Лесі Українки посідали книги з історії та філософії християнства. За рекомендацією М. Драгоманова вона переклала українською мовою праці французького вченого Моріса Верна «Біблія», «Євангеліє», «Євреї», «Священна історія», які не лише поглибили її знання про Біблію, а й дали можливість детальніше познайомитися з історією християнства. У задумах Лесі Українки була трансформація книги М. Верна «Священна історія», яка призначалася б для селян і дітей. Отже, поетеса,

¹ Агєєва В. П. Поетеса зламу століть. Творчість Лесі Українки в постмодерній інтерпретації: Монографія. К.: Либідь, 1999. С. 218. Див. також: Бичко А. Леся Українка: Світоглядно-філософський погляд. К.: Український центр духовної культури, 2000. С. 56 – 68.

² Качуровський І. Завуальована молитва?... Слово і час. 1993. № 12. С. 49.

³ Див., наприклад: Заїка О. Творче переосмислення біблійних сюжетів, образів як особливості поетики Лесі Українки. *Роль християнства в утвердженні освіти, науки та мистецтва: історія, уроки, перспективи*: Наук. зб. Рівне, 2000. С. 194.

⁴ Українка Леся. До М. П. Драгоманова. 2 січня 1892 р. *Українка Леся. Зібр. творів: У 12 т. Т. 10. К.: Наук. думка, 1978. С. 125.*

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2021 – рік Лесі Українки ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

окрім усього, вбачала в Біблії і потужний фактор формування морально-етичних норм людини.

Леся Українка створила понад п'ятдесят художніх обробок з Біблії, в яких абстрактні позачасові домінанти традиційних структур набували гострого сучасного звучання, а їх універсальні характеристики активно орієнтувалися на створення конкретно-історичного національного образу світу, який легко реконструювався у свідомості реципієнта. Поема «Самсон» (1888) – перша спроба Лесі Українки в трансформації біблійної оповіді. Твір сімнадцятирічної авторки, яка, на думку І. Франка, повелася «з біблійним текстом дуже вільно»⁵, виявився досить оригінальним переосмисленням першоджерела. Зрештою, біблійні образи тим і приваблювали поетесу, що давали величезні можливості для художнього втілення ідей свого часу.

Треба підкреслити, що соціально-ідеологічні аспекти інтерпретації біблійного матеріалу у творчості Лесі Українки завжди підпорядковувалися дослідженню корінних морально-психологічних тенденцій духовної еволюції суспільства.

Задумуючи твір на християнську тематику, Леся Українка ретельно підбирала матеріал, робила виписки з Біблії і наукових праць. Наприклад, А. Кримський захоплено згадував, як вона, працюючи над драматичною поемою «В катакомбах», проштудювала цілу бібліотеку про період первісного християнства і розвиток влади митрополитів за часів християнського підпілля. При цьому він відзначав: «Я не наважусь назвати іншого письменника, який би з такою відповідальністю ставився до своєї праці, як Леся Українка... <...> Без перебільшення можу сказати, що Леся Українка була справжнім ученим, дослідником»⁶. В архіві Лесі Українки зберігається чимало виписок з Біблії, зроблених у процесі роботи над драмою «У пущі». Деякі з них цілком або в перефразованому вигляді уведено в текст твору. Праця М. Драгоманова «Про волю віри» (1895) викликала чимало думок Лесі Українки про християнство як релігію, які згодом відбилися в багатьох її драматичних творах.

Над християнською тематикою Леся Українка найактивніше працювала від початку 1900-х років

і до кінця своєї творчості. За цей час були написані «Одержима» (1901), «Що дасть нам силу?» (1903), «Мгновение» (1905), «В катакомбах» (1905), «Руфін і Прісцилла» (1908), «На полі крові» (1909), «Йоганна, жінка Хусова» (1909), «Адвокат Мартіан» (1911) та ін. Показово, що про особливе зацікавлення Лесі Українки християнською тематикою свідчить не лише досить велика кількість творів, а й сам підхід до її художньої реалізації. Якщо до кінця 90-х років взаємини творчості поетеси із християнством визначалися здебільшого зверненням до обробок біблійного сюжетно-образного матеріалу, перекладом на українську мову різного роду християнської літератури, то відтак авторка заглиблюється у саму суть християнського вчення, створюючи на основі цього багатопроblemні зразки художніх моделей, у яких превалює

«Покайся, нечестивий!»
Деревограв В. Василенка до поеми
Лесі Українки «В катакомбах»

мотив сприйняття християнських ідей конкретними людьми зокрема та суспільством узагалі. У цей період склалися й певні теоретичні міркування Лесі Українки щодо християнства, які найповніше розкриваються у «Замітках з приводу статті «Політика і етика» (1903) та у листі до А. Кримського від 9 лютого 1906 р. І. Качуровський вважає, що переломним моментом у світогляді Лесі Українки стала її любов до Сергія Мержинського, який мав стійкі релігійні переконання. «Не буде перебільшенням ствердити, – пише вчений, – що від часу знайомства з Мержинським, а особливо після його смерті християнська тематика стає домінантною у творчості Лесі Українки»⁷.

Використання загальновідомого для реципієнта християнського матеріалу допомагало письменниці осмислювати не лише загальнолюдські проблеми, а й, головне, досліджувати актуальні для свого часу тенденції і процеси. Саме тому в її християнських версіях так багатопланово розглядаються проблеми міжособистісних взаємостосунків та індивідуальної психології в екзистенційних ситуаціях і станах: «віра і невіра», «щире служіння Богові й фанатизм», «особистість і натовп», «моральне вчення і його соціально-ідеологічна реалізація», «етичний релятивізм і його переростання в онтологічний нігілізм».

(Продовження на 14 с.)

⁵ Франко І. Леся Українка. Франко І. Збір. творів: У 50 т. Т. 31. К.: Наук. думка, 1980. С. 257.

⁶ Кримський А. Із спогадів щирого друга. Кримський А. Твори:

У 5 т. Т. 2. К.: Наук. думка, 1972. С. 689.

⁷ Качуровський І. Завуальована молитва?... Слово і час. 1993. № 12. С. 52.

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2021 – рік Лесі Українки ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

ПОГЛЯДИ ЛЕСІ УКРАЇНКИ НА ХРИСТІЯНСТВО

(Продовження з 13 с.)

«Християнські» версії Лесі Українки можна розмежувати на кілька груп. У першій письменниця, використовуючи канонічні ситуації й образи, осмислює діяння Христа й етапи його трагічного шляху («Одержима», «Йоганна, жінка Хусова», «Що дасть нам силу?» та ін.); друга присвячена дослідженню еволюції чи долі учасників євангельської трагедії та людей, які знали Ісуса («На полі крові» та ін.); нарешті, у третій групі досліджується сприйняття власне християнських ідей («Мгновение», «Адвокат Мартіан», «Руфін і Прісцилла», «В катакомбах» та ін.). Звичайно, ця класифікація досить умовна, оскільки в одному й тому ж творі часто переплітається декілька аспектів і проблем, які в сукупності створюють драматичну картину загальновідомих подій.

Християнська тематика стала однією із домінант мистецького світу Лесі Українки, про що свідчить порівняно велика кількість творів, в яких порушуються проблеми віри і свободи вибору, морально-етичних і світоглядних основ релігії тощо. Для художніх версій, які розробляла поетеса, характерне активне звернення до тих образів, ідей і колізій, які визначають трагічний підтекст біблійно-християнських оповідей. Це передовсім комплекс ідей, пов'язаних з образами Ісуса Христа і його оточення, Юди Іскаріота та інших біблійних персонажів. У цих випадках авторку цікавлять здебільшого ті поведінкові та морально-психологічні домінанти, які визначають сюжетний розвиток творів, а також особливості морально-психологічних мотивувань того, що відбувається.

Серед творів Лесі Українки помітно вирізняються ті, в яких моделюються складні процеси зіткнення язичницької та християнської ідеологій. У таких версіях розкриваються особливості релігійного світобачення, його перспектива в духовному розвитку людини. Ці надзвичайно суперечливі й трагічні за своєю суттю процеси призводять до радикальних перемін у свідомості персонажів, стають основою їхнього духовного відродження. При цьому письменниця, як правило, чітко розрізняє такі поняття, як віра в Бога і церква як інститут влади, акцентуючи моральну перспективність першого і суперечливість другого. У таких випадках герої Лесі Українки змушені радикально змінювати своє життя, погляди на людей, котрі їх оточують, на власні уявлення про природу людини й суспільства. Саме це зумовлює мотиви жертвовності й спокути, які посідають одне з центральних місць у подібних трактуваннях.

Попри це, ставлення Лесі Українки до християнства не завжди було однозначним, не позбавлене воно протиріч і сумнівів, але сповнене постійних пошуків істини, котра народжувалася у гарячих дискусіях і гострій полеміці митця із власним «Я» аналітика, а інколи й у неприйнятті уже готових висновків. Невипадково у творах Лесі Українки, де порушуються проблеми християнства, домінує дискусійне начало, боротьба полярних світоглядів, одверте декларування позицій персонажів.

Відтворюючи сам факт сприйняття християнства з боку соціуму, Леся Українка розробляла художні типи індивідів, які сприймають ці ідеї одержимо, саможертвовно, окремі з них відкидають деякі його доктрини, а то й не погоджуються з ними взагалі. При цьому мотивація такої поведінки зазнає конкретних і виразних характеристик. У праці Лесі Українки «Замітки з приводу статті «Політика і етика», основні положення якої явно перегукуються з ідеями її художніх творів, відзначається: «Психологія християн і перших, і середньовічних, і новітніх завжди ґрунтувалась на двох супротивних принципах: етичному і теологічному, бо християнство ж не було ніколи тільки філософією, але і релігією, теологічною догмою, що, як звичайне, переходила в фанатичну ортодоксальність. Отже, один принцип, етично-гуманістичний, казав: «Не убивай, людська кровця не водиця, і кожний має таке саме право на життя, як і ти, і нема нікого без гріха, і ніхто не знає всієї правди»; другий же, догматично-фанатичний принцип наказував: «Убий єретика, бо інакше твоя правда і розум не будуть фактично єдиними в світі, і світ не буде безгрішним, і царство правди не запанує». Боротьба цих двох принципів, одного, що рятував духом свободи, і другого, що хотів, хоч і силоміць, вводити людей в царство небесне, була завжди трагічною в душі окремої людини або в житті якої партії, коли була щира, лицемірство робило її трагікомічною, а заячесердя просто комічною. Так і до нашого часу. Хто визволяється з тої трагедії, той виходить з догматичної релігії і вступає в науковий або практичний релятивізм. Чи може релятивіст запевняти себе і других, що вся правда і розум може бути в чомусь, та ще й в комусь одному? Коли він справді консеквентний, то не може, інакше мусить зректись свого релятивізму і признати «абсолют» своїм ідеалом або – винайти якусь «золоту середину», щоб погодити два супротивні світогляди»⁸.

(Далі буде)

⁸ Українка Леся. Замітки з приводу статті «Політика і етика». Українка Леся. Зібр. творів: У 12 т. Т. 8. К.: Наук. думка, 1977. С. 259.

ДО ДНЯ ПАМ'ЯТІ ЖЕРТВ ГОЛОДОМОРУ В УКРАЇНІ

Наталія ПОГРЕБНЯК

Уроки історії

(диптих)

1.

Чому сумує, плаче дзвін
І біль сердець в одне єднає?
Що розповісти хоче він,
Про що сьогодні нагадає?

Тривожні спогади ураз
Свічки очима розіп'яли,
Немов з минулого до нас
Вони із докором казали:

— Хто відповість за ту біду,
Що голодом людей косила,
Що в Україні не одну
Убила гордість, пісню, силу?

Не встануть свідки із могил.
Вони й тоді не говорили,
Бо голод їх позбавив сил...
А за селом росли могили...

Встає історія з п'їтьми,
Словами фактів промовляє
І хоче, щоб судили ми,
Бо заповіт від мертвих має.

Вона бідою, горем вчить,
Щоб не забулось незабутнє,
Бо там, де пам'ять не мовчить,
Там щастям повниться майбутнє.

2.

Сонце мружиться сліпуче:
День приходить неминуче.
Після теміні і тиші
Дні стають усе страшніші,
Бо вони, безжальні й вперті,
Все нові приносять смерті

В те село, де щебетало
Малюків колись чимало
І рясніли там піснями
Вечори. І весіллями

Осінь кликала до хати
Молодятьок привітати
Та добра їм побажати
На літа усі. Багаті
Щоб вони були й щасливі,
Щоб врожай на власній ниві
Ніс достаток їм щороку.
Щоб жили вони нівроку!..

Це колись було, а нині
Голод бродить по країні...
Небо плаче, вітер свище...
Не село це – кладовище...
Мов до смерті на ігрище
Згряя воронів все нижче
Опускається поволі...
Йде у гості до недолі...

Там, де жито колосилось,
Люте горе оселилось,
А у стернях серед поля
Смерть блукає... Божа воля
Чи була на те, щоб душі
Залишались всюдисусі:

Без молитви і без ями?..
Щоб страшними вечорами
Йшли ярами, між хатами
Їхні тіні вслід за нами
Милість родичів шукати,
Власних поминок благи?..

Ось вони вже біля діда,
Що за пару грамів хліба
День при дні тіла хоронить.
І його вже не обходить,
Чи старі це, чи малята...
Жалість вся його відтята,
Мов сокирою, «ділами»...
Дід ховає всіх без тями...
— Мо', на возі хтось ще дише?!
Порятуй його скоріше!..
Дай скориночку їм ласу –
До життя додай ще часу.
Хай цей світ побачать знову...
Як не хліба, дай полову –
Провіант для конячини.
Хоч зернинку для людини
Відірви від худобини!..

Вечір вихором гуляє,
Смерті дід «оброк» збирає.
Той помер, а той конає...
— Всіх беру, – часу немає...
Швидше б день минав триклятий,
Щоб «зарібок»-хліб цей дати
Онучатонькам дрібненьким,
Що zostалися без неньки.
А чи живі в ріднім домі?..
Їхні долі невідомі
Ні старому, ні малому...
Дід жене від воза втому,
Бо ж в селі він найміцніший.
Хто ж ховатиме? Хто інший
Знов від хати і до хати
День при дні піде питати:
— Гей! Живий хто?! Відгукніться!..
Меркне дідова зіниця
Чи від втоми, чи від болю?
Дід кляне задовгу долю
І підгонить худобину:
— Швидше! Ніч... Бо й я загину...

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНІКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (LXXI)

Літературознавство. 26. Дослідницькі напрямки.

21. Пропагування в Румунії оригінальної українськомовної прози.

9. Ступені й жанрові аспекти її становлення
та стильової диверсифікації

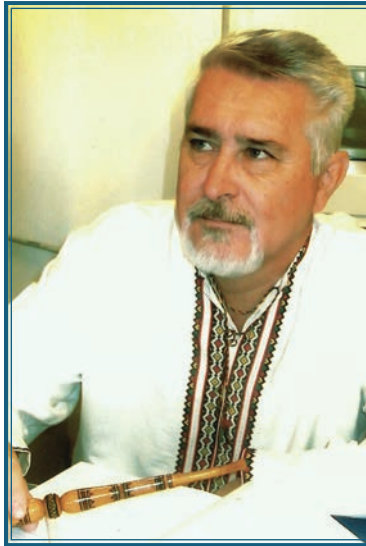
Миколі Корсюку IN MEMORIAM

(Продовження з № 328)

Іншим почерговим кроком виявлення стильової диверсифікації українськомовної малої прози в даній статті сконкретизується розглядом творів цього виду молодшого з-поміж представників «золотої хвилі» – поета, прозаїка, критика і публіциста **Миколи Корсюка**, видатну письменницьку постать якого й безкомпромісне, правдиве, уболівальне виявлення ним різними шляхами всього рідного слід пригадати у сповненні першого («мовчазного»), як то, на жаль, у нас, зазвичай, буває й з іншими видатними постатями) року його кончини (21.11.2020), щоб старші покоління відновили світлу пам'ять про нього, а молодші щоб ознайомилися з нею й зберегли її як зразковий приклад мистецького, суспільного, громадського й рідно-етнічного поступу.

Народився Микола Корсюк 30 березня 1950 року в українському селі Лунка ла Тіса (Луг над Тисою) Марамуреського повіту, закінчив семирічну школу в рідному селі, потім навчався на українському відділенні Сігетського ліцею імені Драґоша Воде, далі – на українському відділенні Факультету слов'янських мов Бухарестського університету, яке закінчив 1973 року.

У рік закінчення факультету його було призначено працювати редактором українських книг Слов'янської редакції Бухарестського видавництва Критеріон. За його редакцією, а частково, за редакцією Михайла Михайлюка, появилось понад 300 видань українськомовної оригінальної художньої літератури в Румунії, збірок українського фольклору з українських поселень Румунії та фольклористики. Цю «продукцію» Микола Корсюк представив у статті «Ми і наші книги» («Наш голос», I-й рік видання, 1990). Як

завідуючий виданням українських книг він ініціює й сприяє виходу серії «Мала бібліотека», подібної до румунської серії «Biblioteca pentru toti» («Бібліотека для всіх»), – ця серія малого формату, як уточнює її ініціатор, була призначена найширшій читацькій публіці – учням і студентам, будучи корисною, додає я, й іншим читачам. Ці малоформатні видання були складені за стандартним зразком: передмова, основні дати життя і творчості письменника, добірка найпоказовіших його творів, пояснення мало-відомих слів. У цій серії появилися добірки творів (укладачів вказано в дужках): Т. Шевченка «Кобзар» (Стеліан Ґруя-Яцентюк), Івана Франка «Каменярі» (Михайло Михайлюк), Лесі Українки «Лірика» (Михайло Бодня), Михайла Коцюбинського «Цвіт яблуні» (Микола Корсюк), Панаса Мирного «Оповідання» (Раїса Адам), Івана Нечуя-Левицького «Микола Джеря» (Іван Ковач), Марка Вовчка «Оповідання» (Іван Ребошапка), Василя Стефаника «Кленові листки» (Стеліан Ґруя-Яцентюк), Ольги Кобилянської «Оповідання» (Стеліан Ґруя-Яцентюк), Максима Рильського «Золоті ворота» (Магдалина Ласло-Куцюк), Володимира Сосюри, «Червона зима» (Магдалина Ласло-Куцюк) та інших письменників.

Завдяки розсудливості, мудрості й дружньому ставленню тодішнього директора Критеріону Домокоша Ґези між 1979-1989 рр. виходив щорічний журнал «Обрії», рубрикація якого була по-розумному задумана: оригінальна українськомовна творчість, друкування рукописів українських письменників, історичні, літературознавчі, фольклористичні й мовознавчі студії, українські переклади з румунської та інших літератур. «Обрії» увійшли в іноземне

зацікавлення, зокрема у материковому літпросторі, ще далеко непозбавленому соцреалізму, від якого румунські літературознавці зримо й рішуче почали значно раніше відмовлятися, надаючи перевагу західноєвропейським й світовим природним літературознавчим інтерпретаціям. Бухарестським «Обріїям» не була чужою румунська літературознавча орієнтація, саме тому ними було зацікавлене європейське й світове закордоння.

Микола Корсюк, поряд з Михайлом Михайлюком й іншими наклав свою вагому змістовну «печатку» на деякі рокові видання «Обріїїв». Праця Корсюка у слов'янській редакції Критеріону, як дехто визнає, була найпродуктивнішою й вагомою у розвитку й утвердженні українськомовної літератури в Румунії. Своїм дбанням про видання творів тутешніх українськомовних письменників, передмовами до деяких видань «Малої бібліотеки» та літературознавчими підсумками, сугеруванням належних природних шляхів розвитку тутешніх письменників Микола Корсюк, як відзначає він ретроспективно у передмові до виданого ним двотомника малої прози українськомовних письменників Румунії «Просвіт» (Антологія короткої української прози Румунії. Упорядкування, передмова та дані про авторів – Миколи Корсюка. Видавництво «RCR Editorial», Бухарест, 2009), що, починаючи з 1973 року (рік закінчення ним факультету і призначення працювати у Критеріоні – І.Р.), випало (йому) працювати й організувати українське літературне життя» в Румунії, оскільки бухарестська слов'янська редакція Критеріону стала центром, до діяльності якого органічно примикали працівники газети «Новий вік», горнулися провінційні письменники й шанувальники українського слова.

Редакторською працею в Критеріоні, працею головного редактора з 1991 по 1998 рік бухарестського журналу українських письменників Румунії «Наш голос», якому намагався і певною мірою надав високий рівень професіоналізму, визнаного і в закордонні, недовгою працею викладача (з 1998 р.) української літератури на українському відділенні Бухарестського університету (про що мова піде згодом) та постійними дописами до «Нашого голосу», хоча був головним редактором від заснування (2007 року) журналу для дітей «Дзвоник», Микола Корсюк виявив себе авторитетним літературознавцем, у його вдумливих статтях розроблена широка палітра критичних осмислень таких питань, як:

1) українська оригінальна художня література, яку ретроспективним оглядом, побудованим на досягненні всіх дотеперішніх літтворів, у передмові до двотомника «Просвіт» уважає «явищем незаперечним і не випадковим», повноцінним, «вона має доволі гаразд окреслене обличчя, свій повноцінно здобутий статус, свою своєрідність, оригінальне, не нащеплене звучання, свій багатоголос» (...), «порівнювати нас немає з ким (...) і з чим, прийняти нас (...) такими які ми є (...), наші автори привнесли багато чого в розумінні життя української літератури». Шістдесяті роки, «позначені неабиякою активізацією молодих літературних сил, націлених насамперед на відвоювання самого поняття літератури як самобутнього явища, розширення і поглиблення розуміння її природи й призначення (...), відторгнення від за давнених стереотипів мислення і виходу на духовні простори (...) румунської літератури під знаком двох промовистих книжкових заголовків, а саме «Боротьба з інерцією Ніколає Лабіша» та «До джерел» Івана Драча. Ці два виміри духовного процесу виявились найчутливішим резонатором нових віянь. До цього першого осмислюючого питання Корсюк подав уже в 1991 році своєрідну його історію у статті «Причинки і наслідки» появи альманаху «Серпень» (1964) та колективної збірки «Ліричні струни» («Наш голос», № 11(5), 1991). Детальна розробка цього першого питання наявна у статтях, присвячених, наприклад, 60-літтю Івана Ковача («Лети, коню, лети вгору», «Наш голос», № 145-146, 2006 р.), 50-літтю Михайла Михайлюка («Знаю, що не схибите дорогу...», «Наш голос», 1990 р.) чи презентації Івана Неґрюка («Ніде не тепліше, ніж у рідній мові», «Наш голос», липень 2007 р.) чи інших письменників, як Василь Клим та ін.

2) Друге, набагато ширше питання стосується материкової післяжовтневої літератури в історичному плані, охоплюючи такі її моменти, як:

а) складний період літературних угруповань 20-х років ХХ-го століття, представлений, наприклад, у статті «Слово незламного духу» (ВАПЛІТЕ, – «Наш голос», № 112, 2003 р.) та в інших статтях;

б) творчість розстріляного і репресованого покоління у присвячених статтях, наприклад, Миколі Хвильовому «Запах розстріляного слова» («Наш голос», № 2(12), 1993 р.) і «Слово незламного духу» («Наш голос», № 111, 2003 р.), Михайлові Семенку в статті «Я не умру від смерті» («НГ», 1993, № 1/11) й інших;

(Продовження на 18 с.)

УКРАЇНІКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (LXXI)

(Продовження з 17 с.)

в) український модернізм, потрактований у ряді статей, як: «Василь Пачовський, або парадокси українського модернізму» («НГ» № 106, 2003 р., і в № 107-108, 2003 р.); «Парадокси українського модернізму: Михайло Яцків» («НГ» № 113-114, 2003); «Богдан Лепкий – поет осінньої печалі» («Парадокси українського модернізму», – «НГ» № 136 та № 137-138, 2005 р.); «До витоків українського модернізму: Микола Вороний» («НГ» 185, 2006 р.); «До витоків українського модернізму» (3 нагоди 100-річчя «Молодої музи», – «НГ», 140, 2006 р.); «Михайло Яцків: між мрією і дійсністю» («НГ», № 152, 2007 р.). Не оминув увагою інших поетів у статтях «Богдан-Ігор Антонич: Весни розспіваної князь» («НГ», І-й рік видання, № 3, 1990 р.) та «По страдницькому шляху – віршами Василя Щурата» («НГ», № 130, 2005 р.).

г) Немалу увагу надав Микола Корсюк материковій післявоєнній літературі, представляючи: 1) шестидесятників, наприклад, Миколу Вінграновського (у статтях «Магічна сила поетичного слова», – «НГ», № 124, 2004 р.; «Любов і біль», – «НГ», № 131-132, 2005 р.), Романа Лубківського (у статті «Недописаний, впав мій вірш», – «НГ», № 257, 2015 р.) й інших поетів; 2) корифеїв, класиків сучасної української літератури Володимира Сосюру з нагоди 100-річчя від дня народження (у статті «Голос ніжності й болю», – «НГ», № 163, 2008 р.), Олександра Довженка (у статті «Я був задуманий на більше», – «НГ», № 202, 2011 р.), Юрія Яновського (з нагоди 100-річчя від дня народження, – «НГ», № 219, 2011 р.), Максима Рильського (у статті «Людям вічне у хвилинім дав», – «НГ» № 200 та 201, 2011 р.).

д) Належно представив Корсюк й інших видатних сучасних українських письменників – Івана Драча

(«Моє знайомство з Іваном Драчем», – «НГ» № 208, 2011 р.), Григіра Тютюнника («Домучуйте когось іншого», – «НГ», № 199, 2011 р.), Івана Злотокудра («Слово, вмите першою сльозою», – «НГ», № 202, 2011 р.), Ірину Жиленко («Розбита чаша для печалі», – «НГ», № 262, 2016 р.), Василя Кухту («Тисові пороги Василя Кухти», – «НГ», № 166, 2008 р.).

е) Не оминув увагою найсучасніших і ближчих до нас – Галину Тарасюк («У храмі зірчаної ночі», – «НГ», № 167, 2008 р.) чи Володимира Вознюка («Між мовчанням і словом», «НГ», № 139, 2000 р.).

Протягом, на превеликий жаль, небагатьох років праці на бухарестському українському відділенні Микола Корсюк викладав українську літературу синтезом всього досі вказаного – крізь оновлену модерну екзегезну призму. У цьому йому на допомогу були й інші праці, як знаменита історія української літератури Дмитра Чижевського, яка якимось чудом попала до Асоціації славистів Румунії (яку використовував і я у викладанні дошевченківського періоду, та Стеліан Ґруя-Яцентюк, який навіть підкреслював чевоним олівцем усе, що здавалося йому важливим). Корисними Миколі Корсюку були й інші нові материкові хрестоматії критичної літератури. З цього модерного екзегезного поля він рекомендував студентам теми для курсових і дипломних праць. На лекціях він вживав зовсім невідому студентам модерну літературознавчу термінологію, яку знавці української мови якимось робом «уторопували», а незнавці, яких у групах було більше, ніж знавців, ледве освоювали розмовну українську мову, тому змушені були перекладати кожний термін, синтагму і т. п., що було для них пекельною мукою і втратою часу. Даремно я радив йому зрезюмовувати по-румунському найголовніше в лекціях, бо його модерний виклад був корисним для справжнього пізнання цінностей української літератури, він обстоював свій принцип – повнісного викладання українською мовою.

Поряд з видавничою (з нагоди 170 років від першого видання «Кобзаря» Тараса Шевченка Микола упорядкував і видав зі своєю передмовою вибране з творчості Шевченка «Кобзар» у Бухарестському видавництві «RCR Editorial»), літературознавчою, перекладацькою (йому належать

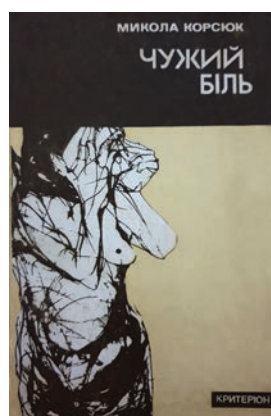

переклади з іншомовних побратимів Румунії Лотте Берґ, Славомір Ґвоздонович, Мелюш Йозеф, Чедомір Міленкович, значно менше з поезій Міхая Емінеску), Микола Корсюк розгорнув плідну творчу діяльність. Його дебют відбувся ще в ліцейських роках віршами у газеті «Новий вік», а книжковий дебют – на четвертому студентському році збіркою поезій «Нащадки сонця» (1972), збірка «Роздоріжжя» (1973) була удостоєна дебютної премії Спілки письменників Румунії. Згодом вийшли збірки поезій «Ворота» (1975), «Монолог дерева» (2003), «Монолог» – вибрані поезії (2009), «Яйце-райце» (2005), які появилися альтернативно із збірками малої прози, і були проаналізовані у попередніх статтях даної рубрики «Нашого голосу».

Прозові твори Корсюка появилися в колективній збірці «Наші весни» та в інших публікаціях («Обрії» й ін.) та в авторських збірках «Сюжет для новели» (1977), «Чужий біль» (1985), «Ні бог, ні люди» (2008), за яку авторові присуджено премію Спілки письменників Румунії.

На відміну від представників «золотої хвилі», про яких ішла мова в попередніх статтях, у творчості Миколи Корсюка не наявне настільки осмозне пересікання/сплавлювання поезії з прозою. Микола Корсюк виступає то як справжній поет, то як справжній прозаїк, незважаючи від того, що в його прозі наявні, як і в поезії, намагання розкривати душу автора й героя твору, філософські розуми.

На відміну від широкого осмислювання критиками Корсюкової поезії, за його прозу, за виїмком статті Михайла Гафії Трайсти про збірку «Ні бог, ні люди» («НГ», № 176, 2009 р.) та «Микола Корсюк – син свого народу» («НГ», № 176, 2009 р.), якщо я не помиляюся, досі якось ніхто «не брався», окрім Івана Федька, погляд якого Корсюк поділяє й дослівно наводить у післямові до упорядкованого ним двотомника малої прози «Просвіт» (2009 р.): «М. Корсюк – творець, який вміє з легкістю птаха перелетіти від символічно-ліричних, з філософським змістом роздумів, до конкретних явищ і подій (...)». Збірка «Сюжет для новели» – це лірично вдумливе розкриття автора. Спогади, переживання, мрії, роздуми – все це переплітається, відкриваючи перед читачем глибину, чутливість та емоційність сприймання автором навколишнього світу. Головне, що характеризує автора, – це бажання ввійти, заглибитись у людську душу, розпізнати всі її закутки, тіні й пояснення, виміряти силу почуттів при різних переживаннях (...). Слід відзначити також часті відступи філософських роздумів автора про щастя, любов, життя, долю, які стають (але не завжди) мотивацією поступків пер-

сонажів (...). Ідейна спрямованість і тематична різновидність (...), художня оформленість, багатий відтінковий словник (...), художні засоби (...) надають збірці належну їй вартість (...). Все це представляє не тільки його як умілого митця художнього слова (...), а є й доказом того, що художній рівень нашої літератури поступово зростає, набуває закономірної зрілості».

Високою оцінкою Корсюка можна вважати його введення Магдалиною Куцук у свою працю «Ghid de autocunoaștere. Elemente de socionică» (2000) до типу *extraverit-intuitiv-extraverti* Hamlet із *quadrata beta*, поряд з найбільшою українською неотемантичною поетесою Лесею Українкою. Ряд його поезій були перекладені румунською, угорською і німецькою мовами. Його уведено у румунські літературні словники: Laura Temian, Otilia Marinescu, Ana-Maria Brezovszki «Autori maramureșeni. Dicționar bibliografic» (Baia Mare, 2000), Marian Popa, «Dicționar de literatură română contemporană» (București, 1974).

Микола Корсюк – лауреат літературної премії «Карпатська корона» (Ужгород). Він – член письменницьких спілок Румунії та України, член, поряд з Корнелієм Іродом та Михайлом Михайлюком, ПЕН-клубу, і член Виконавчої ради (із 13 осіб, за «Літературною Україною») ПЕН-клубу.

(Далі буде)

Володимир АНТОФІЙЧУК

УКРАЇНЬСЬКА ПОЕЗІЯ В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ІВАНА КОВАЧА

(Продовження з № 328)

«Світлий мінор» (Михайло Слабошпицький) поетичних рядків Петра Перебийноса представлений в антології віршами зі збірки «Срібне весілля» («Мандарин», «Над берегами весноталу», «Сива мелодія», «Мадонна», «Мить війни»).

«Сивочолий Поет Степу», – так назвав Іван Ковач Володимира Бровченка, ще одного поета-пісняра, головного редактора журналу «Дніпро» у 1973 – 1979 рр., голову правління Товариства культурних зв'язків з українцями за кордоном, презентованого в антології «низкою віршів про Степ, і не тільки...» (Іван Ковач). За висловом Володимира Базилевського, кращі вірші В. Бровченка – «про духовну спорідненість з рідним краєм. Степ присутній не тільки колористичними ознаками пейзажу, його мінливих станів, а й психологією мовлення, широтою погляду степовика». Вірші, уміщені в антології («Ізнов сміється степова дорога», «Отепер, як додому приїду...», «Рось, Росава, Роська, Роставиця...», «Начерк тестаменту», «Поклонімся батькам»), цілком відповідають цій характеристиці.

Ніби повертаючись у часі назад, аби виправити несправедливість, помилку Долі, Іван Ковач на сторінках, що сусідять із сучасними поетами-піснярами, презентує творчу постать Богдана-Ігоря Антонича. Так, якщо б не відійшов «за зорю» таким молодим... але своєю дзвінкою-юною поезією він назавжди – молодий. Добірці антоничівської поезії передують фаховий огляд його творчого шляху, становлення індивідуально-неповторного голосу, впливів на формування поетичного таланту, виявів дотичності до європейської Традиції (Іван Ковач веде мову про риси маринізму, гонгоризму, кубофутуризму, польського «скамандеру», бароко) та глибокої закоріненості в Шевченківську традицію. В антології представлено вірші зі збірок «Книга Лева», «Зелена Євангелія», «Ротації». Звісно, що рамки антологій для Великого Таланту завжди будуть тісними. Однак представлені тут поезії усе ж дають уяву тому, хто тільки знайомиться з українською літературою, з її геніями, про незвичайну силу тяжіння цієї поезії, глибину обдарування автора.

Осібне місце в антології посідають наші великі поети-сучасники, чия творчість уже стала класикою:

Дмитро Павличко, Ліна Костенко, Микола Вінграновський, Іван Драч. Їхньому доробкові Іван Ковач уділяє більше уваги – і розлогішими статтями-презентаціями, і кількістю вміщених в антології поезій.

Творчість Дмитра Павличка представлена творами, що стали безсмертними піснями («Два кольори», «Явір і яворина»), інтимно-філософською лірикою («Стопчатівські вишні», «Як я помру...», «Доля вдарилася нещадно»), лірикою любовною («Між персами твоїми...», «Я роздягнув тебе в уяві...»), громадянською («Коли помер кривавий Торквемада...», «Моголи», «Крути», «Я став тоді рабом...», «Любити ворогів – найтяжча це наука», «Приїжджають у Варшаву з України хахли...», «Стражденний мій народ подібний був до Йова»), філософською («Над Бабиним яром», «Повернення», «Я недругів своїх старавсь не впізнавати...»). Іван Ковач пропонує читачеві, отже, багатовимірність поезії митця не тільки у тематично-ідейному спектрі: тут і жанрове розмаїття, і строфічне (чимало сонетів), й образне. Не випадково останнім у добірці подано сонет «Стражденний мій народ подібний був до Йова», що виразно перегукується із вступом до Франкової поеми «Мойсей», має такий же пафос духовного заповіту нащадкам: *«Народе мій, здригнись! Вдягнись у свіжі сили, / Не плач, а відомсти за всіх дітей могили, / Молись, та сатані нічого не пробач»*.

«Невловима королева», – так, услід за Юрієм Андруховичем, називає Іван Ковач Ліну Костенко. Делікатно, виважено-шляхетно дає огляд біографії письменниці, називає збірки й нагороди, цитує рядки Оксани Пахльовської. Звісно, представити поетесу такого рівня таланту, як Ліна Костенко, на сторінках невеликої антології – ще те завдання... Однак упорядникові усе ж, як на мій погляд, вдалося відчутти найважливіші струни її Музи: роздуми про власне покликання («Страшні слова, коли вони мовчать...»), витончено-ліричний, філософський і водночас гранично щирий погляд на світ як на Диво, власну нерозривну єдність із кожною квітковою пелюсткою, з кожною краплиною дощу («Двори стоять у хуртовині айстр...», «Гуде вогонь – веселий сатана...», «Вечірнє сонце, дякую за день!...», «Послухаю цей дощ...»), шляхетність помислів і почуттів, поєднану

із неймовірної глибини й свіжості красою поетичних образів.

Поет, актор, кінорежисер, сценарист... «У романтичному поколінні шістдесятників, поруч зі старшими творцями української літератури <...> Микола Вінграновський у символічному вигляді створив епоху», – так підсумовує свою розповідь про майстра «почуттєвого, емоційного, художньо-рідкісно метафорного» поетичного світу Іван Ковач. В антології – грані багатовимірного таланту Миколи Вінграновського. І його дивовижний осянений світ, що «горить червоним глором у ярах» («Горить собі червоний глід в ярах...»), і ластівка біля вікна, і там, де «лиман синіє стиха», «синіє осені привіт». У цьому світі все персоніфіковано, усе живе: «пришерхла тиша – сіра миша», все набуває казкових відтінків – «І сизий цап – іранський шах – / Пришерхлу тишу тихо лиже» («Пришерхла миша – сіра тиша»), тут особливий, світлий погляд на проминальність і вічність життя: «Як танський фарфор – все минає: / Корою, снігом, рукавом... Лише бджола своє співає / Над малиновим будяком...» («Не руш мене. Я сам

Іван Ковач (зліва) на конференції «Голодомори в Україні», Одарка Онишук (посередині) та дружина письменника Ірина Петренчук-Ковач (справа), 24.09.2008, Бухарест,

сумую», «Може бути, що мене не буде...», «Ні жінки, ні хати тієї нема», тут бунтарський дух Шевченка («Шевченко»), біль і відвага Наливайка («Остання сповідь Северина Наливайка»). Тут звучить космос Буття, український космос – прадавній і вічно молодий, де небо й земля, зорі й колосся перетікають в один колообіг життя, де «на колінах яблуні спить вітер / А згорблений чумацький небопад / Освітлює пахучі очі квітів» («Ходіте в сад»).

«Поетичну хронологію» Івана Драча упорядник антології розпочинає із «переворотної» (так висновкує сам Іван Ковач) в українській поезії поеми «Ніж у сонце». «Численножанрового» мистця (автора кіно-

повістей, поеми для кіно, літературно-критичних і публіцистичних статей), номінанта численних національних і міжнародних премій Іван Ковач представляє читачеві віршами «Теліженці», «Балада про соняшник», «Балада про генеалогію», «Дівочі пальці» і прологом до поеми-симфонії «Смерть Шевченка». Випромінюється із цих поезій дивне сяйво єдності сущого, єдності буття у віках прадавнього народу – під гербом калини, де «похмілля віків настосм полинним», а із-за «топонімічної гробової дошки» визирає «лукава парсуна Ярила». Джерело і власного покликання поет вбачає в генеалогічній спорідненості з цим світом давнього українського космосу: «Вибухають під серцем загуслі / Староруські полинні екстази».

«Передовсім – Поет», – так про мистця й відомого громадського діяча Павла Мовчана сказав Михайло Слабошпицький. І саме такі акценти в антології, презентуючи творчість цього поета, розставив упорядник. Увага – до філософської лірики з цікавим римунням (цикл «Які ж у снах ми, Боже, безборонні!»), до поезій, де мовиться про перетікання життя в знаки непроминальної пекторалі, про щерть заповнену «гробницю вічності». Іван Ковач представив Павла Мовчана як поета-філософа, мислителя, зануреного в споглядання вічності, що проявляється в образах-знаках, дорогих для людської пам'яті, й у зверненні до Творця («Залізо – зверху, золото – зі споду», «Дрібнички...», «І настає хвилина рятівна...», «Незримий дощ оброшує волосся...»).

«Сплеск неомодерна Київської школи» – «затаєні» мініатюрні верлібри (Іван Ковач) Михайла Григоріва – дають відчуття духу, специфіки художніх пошуків і «силового поля» яскравих і самобутніх мистців, що підхопили естафету шістдесятників. Звісно, що без цієї сторінки української поезії антологія була б не повною. За влучним висловом Дмитра Павличка, «поезія – у прірві між словами», тому в поезії Михайла Григоріва так багато, як підкреслюють дослідники (Володимир Моренець і Костянтин Москалець), «різноманітних форм мовчання». У його поетичному «мовчанні» височіє храм Духу й виростають предивні сади, – «Сади Марії». Світ – мінливий і єдиний, творить власні дивовижні візерунки, бо водою «перетікає верхів'я вікон», а слова «доцвітають в печерному зрізі кульбаб». Поетичний світ збірки «Спорудження храму» – як біблійний світ постпотопоного часу, де «скільки не відчиняй дверей – / безліч уривчастих знаків / дочерпують воду».

(Продовження на 22 с.)

УКРАЇНЬСЬКА ПОЕЗІЯ В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ІВАНА КОВАЧА

(Продовження з 21 с.)

Добираючи постаті й твори до антології, Іван Ковач, закономірно, не міг обійти увагою письменників, що тісно були пов'язані з літературними теренами української громади в Румунії. Орест Масикевич – «один із найяскравіших українських письменників, які жили й творили на території Румунії» (Мирослав Данишук). Упорядник дає таку характеристику його поезії: «роздумно-милословна, мовно-експресивна, як у почуттєвого знавця рідної мови, пережиттєва, журавлино-лебедина, самотня та перекотипольна. Іноді вона і вібрує-молитовна, традиційно лейтмотивна...» (Т. 1, с. 212).

Читачеві буде цікаво познайомитися із творчістю митця, що творив у «нелегкій легкості» ще й тому, що представлена вона строфічним різноманіттям, зокрема сонетами й ронделями.

Про іншого поета, «великого жителюба» Степана Ткачука Іван Ковач також пише з особливим теплом, як і про його «творчий профіль» – «безпосередність і безпретензійність, простота і сердечність теплої стилі, величавий спокій і доброзичливий гумор». Усі сім поезій, уміщені в антології, – то присвяти друзям по перу, що цілком відповідають характеристиці, даній Іваном Ковачем.

Одна з концептуальних ідей, закладених в антології, – зорієнтованість на презентацію багатства української літератури, її, як уже зауважувалося раніше, невивгаючої закоріненості, окрім глибин національного космосу, в європейській літературній Традиції. Тому презентація творчості Миколи Боровка, автора збірки «Ронделі», цілком доречна. Адже поет зумів майстерно поєднати досить рідкісну для української поезії строфічну форму із власним оригінальним сприйняттям світу, в якому – «відсвіт часів нинішніх і минулих, князівських, половецько-печенізьких, опалених вогнем другої світової війни» (Т. 1, с. 297). Також на увиразнення цієї концептуальної спрямованості антології спрацьовує і знайомство із постаттю Мойсея Фішбеяна – поета і перекладача, що представлена вибраним з австрійської поезії у його перекладах.

Другий том антології Івана Ковача – то своєрідне доповнення, намагання розширити горизонти знайомств з українською класикою, з «поезією не одного покоління, а численних поколінь, яка у найскладніших відгалуженнях відображає незбориме душі, мікрокосми, інтимізується в окремих емоціях, напругах, у виглядах філософських ґатунків» (Т. 2, с. 7). Тут чітко окреслений адресат, для якого в першу чергу призначена антологія: «Сподіваємось, що і другий том нашої антології стане корисним як учителям і учням старших класів, так і студентам, і відповість смакам усього гетерогенного читача» (Т. 2, с. 8).

І вчителям, і учням, і студентам і просто звичайному читачеві цікавим буде матеріал про Тараса Шевченка, зокрема в навітленні Дмитра Чуба, його книги «Живий Шевченко». Іван Ковач презентує в антології ті епізоди із книги, де йдеться про взаємини Тараса із жінками («Інтимне життя поета»), про арешт і вирок. Відтак іде добірка віршів Тараса Шевченка з присвятами Варварі Репніній, Оксані Коваленко, Ганні Закревській, Ликері Полусмаковій, віршпросамотність, що вражає глибиною болю («Якби з ким сісти хліба з'їсти...»). Представлені на сторінках антології і твори періоду «трьох літ», і цикл «В казематі». Не зайвою для читача буде невеличка розвідка Івана Ковача «Любов до України в пробудженні приспаної нації», добірка цитат про нашого поета («Постать Велетня»), презентовані тут також і улюблені народні пісні Тараса Шевченка. Отже, українського Генія подано у двох томах антології багатовимірно, цікаво, з важливими акцентами.

Творча постать Івана Франка доповнена поезіями із циклів «Скорбні пісні» та «Нічні думи», його подвижницька праця критика, літературознавця, популяризатора української літератури презентована «уложеною» ним же книгою «Акорди. Антологія української лірики від смерті Шевченка». Така презентація – важлива, адже читач довідується не тільки про нові грані таланту Каменярка, а й знайомиться (бодай на рівні однієї – двох поезій) із низкою українських класиків (Пантелеймон Куліш, Яків Щоголів, Осип-Юрій Федькович, Леонід Глібов,

Іван Ковач читає вірші
перед бюстом Тараса Шевченка
у Сату Маре (Румунія)

Літературно-культурний календар „Нашого голосу”

ЛИСТОПАД

11 листопада

• 87 років від дня народження Миколи Майданюка (1934-1934), українського публіциста, диригента та викладача фізкультури.

19 листопада

45 роки від дня народження Миколи Корнищана (1976 р.), українського письменника, викладача.

21 листопада

1 рік від смерті Миколи Корсюка (1950-2020), українського письменника, літературознавця, головного редактора «Нашого голосу» (1991-1998) та дитячого журналу «Дзвоник» (2007-2020), автора 10 поетичних і прозових збірок, викладача Бухарестського університету.

Олександр Кониський, Михайло Вербицький, Панас Мирний, Агатангел Кримський, Володимир Самійленко, Степан Руданський, Богдан Лепкий, Павло Грабовський, Василь Пачовський).

Презентацію творчої постаті Лесі Українки в другому томі антології доповнено цікавою розвідкою про подорож поетки по Буковині. Натомість Андрій Малишко, Борис Грінченко, Михайло Драй-Хмара, про яких зовсім не йшлося у першому томі, представлені поезіями, що розкривають багатство ідейно-художнього спектру їхньої творчості.

Цілісність і повнота українського літературного процесу, що творився як в Україні, так і поза її межами, – то ще один принцип, якого дотримався укладач антології. Яр Славутич, Євген Маланюк, представники української модерної поезії в румунській діаспорі, переклади румунського поета з Буковини Йона Бедляну українською, сторінки авторських антологій («Поза традиції: Антологія української модерної поезії в діаспорі» Богдана Бойчука та «Поезія – гордість української культури» Магдаліни Ласло-Куцюк), вірші класиків і наших сучасників про Київ (фотоальбом «І, наче райдуга, навколо радіє Київ рідний мій...»), зрештою, презентація збірника «Українська книжна поезія. Середина XVII ст.» (К.: Наукова думка, 1992) з усім розмаїттям жанрового спектру (молитовні, описові, геральдичні, історичні, сатиричні, авторські вірші) – так забезпечується повнота представлення розмаїття й багатства української поезії від давнини до наших днів.

Здавалося б, фольклор і авторська поезія – речі різні. Однак включення українських народних пісень сторічної давнини до аналізованої тут антології, пісень, які виносили у своїх серцях вихідці з українських земель на чужину, – то важлива сторінка історії й культури румунських українців. Тому представлення на сторінках антології зроблених докто-

ром мистецтвознавства, фольклористом Іваном Хлантою записів пісень переселенців із Закарпаття в румунському Банаті цілком доречно, навіть потрібне, бо презентує ще один український острів культури в Румунії.

Умістивши в антології додатково вибрані вірші Наталки Поклад, Богдана Мельничука, Петра Зарицького, Михайла Брозинського, Івана Неходи, Наталі Забіли, упорядник також прагнув показати читачеві усе багатство, усе розмаїття, пісенність української поезії. Закоханий в українську літературу, в поетичне слово, Іван Ковач намагався охопити якомога більше постатей – ось захоплений відгук про Петра Зарицького, без якого, упевнений укладач, в антології «чогось таки б не вистачало»: «так переконливо сприймається кожна поетична фраза, якою поет утверджує своє місце на небозводі українського духу» (Т. 2, с. 246). У творчому спадку цього поета – не тільки чудова інтимна лірика, а й оригінальні поетичні «портрети» знакових в українській історії постатей: Степана Бандери, Івана Богуна, легендарного засновника нашої столиці – Кия.

Цікава, багата іменами й творами, ідеями й образами укладена Іваном Ковачем двотомна антологія «літературних портретів-просвітлень». І композиція її, і зміст розставлені ідейно-художні акценти, й увага до поетикальних, стильових особливостей кожного митця, чия творчість представлена в антології, викликають захоплення. Адже у цій, так трепетно укладеній книзі, звучать заповітною любов'ю до України рядки і класиків, і наших сучасників, б'ють чисті джерела незамулених поетичних образів, що сягають архетипних глибин української ментальності й поєднуються з модерном та неомодерном, у ній рідним словом оживається до читача прадавній і водночас такий сучасний космос українського буття! У ній справді «сміються, плачуть солов'ї...».

Іван КІДЕЩУК

ТАРАС ШЕВЧЕНКО: «КНЯЖНА» – СИМВОЛ ДУХОВНОЇ ЧИСТОТИ ЖІНКИ

Княжні Варварі Рєпнєній (1808-1891), „доброму ангелу” Шевченка та всіх убогих, присвячуєм

(Продовження з № 328)

III. Пекельна доля славної України у раю «з братами убогих» лжеязыків.

У мученика Тараса Шевченка ціле невольницьке життя бушувало кров національного гніву за кожного зі своїх закріпачених і пригноблених земляків, що терпіли гніт царського самодержавства Росії, пекельні каторги та муштри невинного народу перетвореного з вільного козацтва могутньої Гетьманщини у чорне рабство на землі, як скаржиться Богу поет-романтик до вечірньої зорі, щоб несла у безкраї світи найбільшу у світі скаргу на людську несправедливість на землі, де у веселому раї:

Сонечко сідає,
Як у Дніпра веселочка
Воду позичає,
Як широка сокорина
Віти розпустила,
А над самою водою
Верба похилила
Зеленії віти,
А на вітах гойдаються
Нехрещені діти,
Як у полі на могилі
Вовкулак ночеє,
А сич у лісі та на стрісі
Недолю віщує.

Образність зорі, що розносить жажливим потоком земне лихо на славній Україні, про яке й не знати, нагадує людству, що, можливо, ніхто й ніколи не зустрічався у білому, вільному світі з постійним жахом, що на розі убогої хатини тчеться і торочиться нескінчений клубок земного лиха, яке висмоктує в убогого люду чистий-пречистий цвіт життя!

Від такої нещасної світової темної години історії мережиться нечуване лихо, про яке зорі шептатимуть Богу, щоб ніде на світі не було такого, як на славній Україні, де якийсь «князь-приблуда» занастив ціле господнє село. Отак висуває Шевченко на перший план свого героя-нікчому, фальшивого ліберала-патріота, що належить до царських сатрапів і що під етикетом «брата убогих» та під запрошенням пе-

рекинчиків до хмільної чарки та безкінечного «Віват!» зумів повністю обідрати бідноту, як гірко іронізує гнівний поет:

А патріот, убогих брат...
Дочку й теличку однімає
У мужика... І Бог не знає,
А може, й знає, та мовчить.

І гадає злодій, що за палець сховається, коли Господь, щоб врятувати від смертельно докучливої і нестерпної самоти, даючи шанс сімейної любові, обдаровує його дружиною, дівчиною з низів, з чистою селянською душею, якій поет тче гімн любові, її материнству та молитовності:

Невесело на світі жить,
Коли нема кого любить.
Отак і їй, одній-єдиній,
Ще молодій моїй княгині,
Красу і серце засушить
І марне згинуть в самотині.
Аж страшно!.. А вона молилась
І жить у Господа просилась,
Бо буде вже кого любить.
Вона вже матір'ю ходила,
Уже пишалась і любила
Своє дитя. І дав дожить
Господь їй радості на світі.
Узріть його, поціловать
Своє єдине дитя,
І перший крик його почути...

Отож вірну дружину, княгиню-красуню Бог обдаровує гарною донечкою, яку вона по-християнськи виховує в любові до своїх людей, до книжок і до віри та хоронить її від зла і батькових нескінчених бенкетів. На жаль, бідна мати не уникає чоловічої злоби й зневаги, помирає молодою в самоті та з душевним болем через розбещеного чоловіка, що недобачав ні сім'ї, ані жінки, після смерті якої покидає напризволяще свою донечку-красуню, поки зі сорому через недостойне для княжої крові життя – «Ненагодоване і босе,/ Сорочечку до зносу носить./ Спеклося, бідне, на жару./ Лопуцьки їсть, ставочки гатить/ В калюжах з дітьми у яру» – добрі люди «Прибрали, в Київ одвезли/ У інститут» на науку.

Донька вивчиться і повернеться на батькові маєтки та до людей з любов'ю, як і її мати, до сердець мужиків та до їхньої праці. Але її батько в самий голод спускає майно на беззупинні гулянки, а розбещеність його приводить до найбільшого гріха: п'яний вночі він, як дикун, гвалтує власну доньку, зриваючи її цвіт непорочності, коли відлунням нещастя пробудить весь світ кругом палат:

Не чуть нічого. Час минає.
А потім крик, а потім гвалт,
І плач почули із палат –
Почули сови. Потім знову
Не чуть нічого. І в той час
Скирти і клуня зайнялись,
І зорі зникли. Хоч би слово,
Хоч би де голос обізавсь.
Пани в гаю не ворушились,
А люде збіглись та дивились,
Як дим до неба підіймався.

Для глибоковіруючого генія України замах на все, що дане Богом на землі, зокрема на життя та материнство, на непорочність дівчат, гвалтованих в окремих випадках своїми ж батьками, – це, безумовно, непростимий гріх проти Святого Духа, що потрясає землю і небо в суглобах, все німіє у небі та

на землі, де раптом і люди німіють зі страху, а вогонь охоплює місця, сплюндровані гріхом, порушенням Божого Закону, аби ніхто з них більше такого не чинив під чистим-пречистим небом.

Донька прийме постриг далеко у дівочім монастирі в Києві, але й там не витримає сорому та помре, а батько на старість, покинутий всіма дармоїдами й дерунами, з якими так гуляв та веселився, теж помре у самоті, по своїх заслугах:

Стоїть село. Невесело
На горі палати
Почорніли. Князь хиріє,
Нездужає встати,
А підвести нема кому,
Ніхто й не загляне
До грішного болящого
В будинки погані.

Поема «Княжна» романтичним прийомом класичної антитези міжкласової нерівності звертає увагу на те, що причини соціального конфлікту між низами й верхами залишаються незмінними, коли й Божий плід любові стає жертвою великої гріховності, за яку Господь безпощадно карає.

На завершення хочу згадати про любовну життєву історію між генієм України та Варварою Рєпніною, яка дуже шанувала поета і була готова прийняти його любов у Яготині, але молодий художник і поет відмовляється від княжих верхів, щоб не занести молоду княгиню, бо знав, що вперта жінка з роду Розумовських не відступить. Щоб запобігти цьому, Шевченко присвячує своїй добрій подрузі, «ангелу-хоронителю», поему «Тризна», де застерігає Словом Євангелії, до якого й нічого додати: «22. Очистивши послухом правди душі ваші для братньої нелицемірної любови, любіть гаряче один одного щирим серцем; 23. Відроджені наново не з тлінного насіння, а з нетлінного: Словом Божим живим і вічним; 24. Бо кожне тіло, як трава, і вся його слава, як цвіт трави: трава всохла і цвіт опав; 25. а Слово Господнє повік перебуває. Оце ж воно і є, оте Слово, що було вам благовістоване» (*Перше соборне послання апостола Петра*, 22-25).

Тому дружні зв'язки з Варварою Рєпніною не старіють, а живі, як і Святе Слово Євангелії. Поет любить по-християнськи й поважатиме її як найкращу свою подругу-хоронительку, і неспричинюватиме болю своїй покровительці, що не покине його протягом 10-літньої каторги та любитиме як близького друга до смерті, що служить для нас добрим мотивом згадати шановну княгиню Варвару Рєпніну на 130 роковини від її смерті (9 грудня 1891 р.).

Ілюстрація Василя Седляра

Антонета КРАЙНІЧУК-КІДЕША**ДО 80-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ**

ПИСЬМЕННИЦЬКІ РЕФЛЕКСІЇ ВАСИЛЯ КЛИМА

(Продовження з № 328)

Відчуття «світової скорботи» у романтиків зросло до своєрідного романтичного відчуття двох світів – переконаності у цілковитому розладі мрії та реальності. У пошуках нових позитивних ідеалів, виходів із скрутного становища романтики зверталися до історії та мистецтва, релігії та народної творчості, до природи та до екзотичних країн – до всього, що різко дисонує з безбарвністю сучасної дійсності. До народної творчості невпинно повертаються і герої Климових творів. У хвилини найбільшої скорботи Гнат згадує улюблену щедрівку Валерика:

*Щедрий вечір, добрий вечір,
Добрим людям на цей вечір.
Прилетіла ластівочка,
Сіла собі на віконце
Тай почала щебетати,
Свого газду викликати.⁶¹*

Дарка повертається до останньої колядки свого покійного чоловіка Олексі, як передвісниці біді в домі:

*Гей на воді, на Йордані,
Йшла дівочка умиватись,
Щоб чистою вечеряти,
Колядочку-щедрівочку
Та від свого миленького
Ще й перстень приймати.
А по той бік, за Йорданом,
Чорний ворон кряче
Та шабельку під крилом
На милого пряче.⁶²*

Народна творчість стає фоном, на якому розгортаються події у творах і який мов би розбавляє гнітючу ситуацію безвиході. Весілля в Гостинцях у романі *Сонце і земля* з описом обрядів наче повер-

тає героїв до життя, нагадує – життя продовжується, воно триватиме й після смерті⁶³.

Звичай, легенди, обряди стають у творах В. Клима не просто спробою втечі від дійсності, вони вносять у тексти «душу», наповнюють їх неповторним значенням, персоналізують, додаючи національної приналежності до характеристики героїв. Кожен персонаж «дихає» любов'ю до рідного краю, черпає сили й натхнення у рідних звуках та словах і саме так виживає в непростому світі. Апофеозом цьому стають слова Гната з роману *Відсвіти полум'я*: «Ти знаєш, Дарко, гуцульську душу? Знайдеш її у протяжному викрику трембіти, у живих легендах про опришків, у самих наврочених кічерах і непрохідних сиглах, у несамовитому танці гірського потоку поміж непохитного бескиддя, та насамперед знайдеш її у пристрасній любові до рідного краю»⁶⁴.

В. Клим продовжує стирати грань між мрією й реальністю з допомогою й інших прийомів. У неодноразово згаданому романі *Відсвіти полум'я* улюбленим заняттям Гната було тлумачення снів: «Неділя царювала над пробудженим містом, а Гнат, як кожного ранку, почав тлумачити сні. Приснилась батьківська хата, а на хаті – гніздо з журавлихою. Це могло б означати: поїздка в село і Дарка»⁶⁵. З моторошною послідовністю тлумачення героя збувалися.

Окрім відчуття «світової скорботи», Дж. Байрон у своїх творах сформував тип поведінки людини, який дістав назву «байронізм». Переважно молодий чуттєвий і талановитий ліричний герой, вільний у прояві думок та емоцій, не в змозі самотійно позбутися життєвих страждань і шукає виходу із ситуації будь-якими способами. Самоідентифікації героя сприяють поведінка та вчинки більш досвідчених персонажів творів, завдяки яким «молодий і загублений» вчиться жити. У романі *Відсвіти полум'я* дід Онисій тлумачить життя та його таємниці доволі оригінально, його «філософія» вистраждана та ґрунтується на пройденому героєм тернистому шляху:

⁶¹ Клим В., *Відсвіти полум'я: коротка проза, роман* / Василь Клим. – Бухарест : Видавництво Мустанг, 2004. – С. 186.

⁶² Там само. – С. 187-188.

⁶³ Клим В., *Сонце і земля: роман* / Василь Клим. – Бухарест : Критеріон, 1980. – С. 17.

⁶⁴ Клим В., *Відсвіти полум'я: коротка проза, роман* / Василь Клим. – Бухарест : Видавництво Мустанг, 2004. – С. 166.

⁶⁵ Там само. – С. 153.

«Життя – випадок, і всі життєві дороги – не що інше, як сліпе «обмацування» дійсності, якщо філософія – це наука про людське існування (матеріалістичне), то найістотніша із її принципів – це категорія випадку»⁶⁶. Напрошується девіз багатьох особистостей з творів В. Кліма: *errare humanum est* – людині властиво помилятися. З помилок і невдач витворюється характер, герої новел не народжуються такими, вони «виліплюють» власний неповторний образ завдяки терпінню й наполегливості. У тому ж романі Гнат із Даркою шукають виходи з ефемерності людського буття, звучить це також доволі по-філософськи: «Розумію, тільки чим глибше вкорінюється дитина в життя, чим дужче росте розумом і розсудливістю, тим сильніше підриваються її засоби до самовдосконалення, тим легше спричиняється її падіння в гріх. Який парадокс і яка жорстокість»⁶⁷. Вихід один: не варто копатися та смакувати те, що треба просто пережити.

Образ самотнього бунтаря, який розчарувався в житті й страждає від відчуження, від неможливості змінити своє становище та оточуючий світ, простежується у багатьох творах В. Кліма. Але у ранніх романах він більш «приземлений», все ще відчувається його зв'язок із оточуючим світом, з людьми та реаліями. Хоча «байронівська» відчуженість прочитується у своєрідному ставленні до буденних речей, на які інші люди реагують звичним способом. Забуття, виходу та розуміння такі герої шукають у природі, творчості, заглибленості у власний духовний світ. Численні монологи у романі *Гора*, спрямовані саме до неї, сприяють показу індивідуальних особливостей головних героїв твору – «байронівських» романтичних персонажів.

Похід в гори символізує втечу від реальності, де Андрій та Максим залишаються чужими. Вони намагаються по-своєму відшукати рішення життєвих проблем, які не здаються надуманими, а навпаки, набувають якогось сакрального значення. Навіть закрадається думка: як же інші люди можуть спокійно жити й не звертати увагу на ці проблеми, не замислюватися над ними, не шукати острова *Ексельсіор* і едельвейса, а просто бездумно існувати: «Як принадно кличуть гори! Їдеш, їдеш низом і не зчуєшся, як раптом звисочіє горизонт хвилястою мережею верховин, наче звиздиться небесний простір, і дрібним, незначним елементом природи видається

вже тобі людина. Гейби мурашкою стане. Але слід видертись оцій мурашці на грунь крутого шпилю – стане велетнем»⁶⁸. «Байронічні» герої творів В. Кліма здійснюють вчинки у відповідності до своїх ідеалів, жертвують собою в ім'я цих ідеалів та людей, суспільства, яким вони не потрібні. «У відповідності до своїх ідеалів» – так можна пояснити прагнення героїв роману *Гора* досягнути омріяної вершини.

М. Корсюк у передмові до видання *Біла карточка* доволі точно схарактеризував Климових героїв: «Опуклість образу, поліфонічність сприйняття героя досягається незвичністю обставин: такою ж поведінкою, він відчайдушно летить на вогник, який інколи його спопеляє, очищує духовно, увиразнюючи його натуру, облагороджує і вивищує над буденністю буття, а частіше оздоровлює і гартує. Одержимість і відчайдушне переконання Климових персонажів у своїй правоті. Хай вони і помиляються, втрачають, проте збагачуються духовно, не зраджуючи своїх ідеалів. І хай будуть їхні переконання і віра донкіхотські, вони звабливі і милі у своїй дивакуватості»⁶⁹. Хоча важко назвати «дивакуватістю» абсолютну впевненість героїв творів В. Кліма у власному способі життя, в обраній стежці, хай навіть відмінній від загальноприйнятих уявлень. Надзвичайно сильний життєвий стержень не дає їм відійти навіть на крок від замисленого. Тому такими звабливими, навіть «романтизованими» здаються зображення героїв творів: «У цій місцевості з урбанізованим центром, але з окраїнами, які зливаються прямо таки з ланами кукурудзи, він та людина, яка не цурається ні постолу, ні будь-якої польової роботи. У душі він лишився тим самим селянином, як і тому тридцять років, коли пішов учитися»⁷⁰.

Повернемося до цитованої передмови М. Корсюка: «Часто в Климівій новелістиці зустрічаємо персонажів, у чий свідомості переплітаються внутрішні «чужі» суб'єктивно-оціночні голоси, багатоголосся, направлене на повновидне й чітке окреслення чи самоокреслення характеру [...]. Душевна розкутість, а чи сум'яття, вагання у власних переконаннях умістовують множинність суперечливих переживань, терзаючих сумнівів, у кінцевому результаті яких окреслюється й повстає художньо психічно-моральний світ героя, його чиста благородність, поштивість і висота добрих почуттів та намірів.

(Продовження на 28 с.)

⁶⁶ Там само. – С. 212.

⁶⁷ Там само. – С. 187.

⁶⁸ Там само. – С. 165.

⁶⁹ Клим В., *Біла карточка* / Василь Клим. – Бухарест: Видавництво RCR Editorial, 2009. – С. 9.

⁷⁰ Клим В., *Таємниці лабіринту*: проза / Василь Клим. – Бухарест: Критеріон, 1989. – С. 81.

ПИСЬМЕННИЦЬКІ РЕФЛЕКСІЇ ВАСИЛЯ КЛИМА

(Продовження з 27 с.)

Зникають у душі персонажа пересуди, він знаходить власний глузд і розсуд, самооцінку таких же вчинків, переростаючи й відкриваючи собі себе»⁷¹. Ось тут і виявляється відмінність між «байронівськими» героями й персонажами творів В. Клима. Зрештою вони завжди знаходять себе, у якому б становищі не опинялися. Їм удається пристосуватися до обставин та навчитися виживати. Або ж знаходити новий сенс життя, навіть якщо доводиться робити це абсолютно самостійно. Наприклад, із допомогою героїчного подолання власних переживань, як вчинив Никодим Пайка у творі *Криниця Янка Зайделя*: «А життя все-таки просувається вперед, – ніби висновковує Пайка. – Рано чи пізно рана в душі загоїться, може, ще він спізнає радості життя...»⁷².

Вражаючими твори В. Клима робить вміння поєднувати абсолютно несумісні речі, як, наприклад, спокій чаруючої природи й гнітюче відчуття війни й розрухи. Наприклад, у творі *Співайте, діти*: «Над хрустальним храмом природи – тиша й супокій. Часом промелькнуть на небі літаки, зблимають на небозводі світлими іскорками, а потім знову – тихо. І навіть приглушене дзижчання їхніх двигунів не порушує тиші, здається, нічим не загрожує воно світові»⁷³. На фоні таких картин образи героїв творів В. Клима набувають рис, властивих хіба античним напівбогам. І разом із цим усім вони залишаються звичайними людьми, які вміють цінувати красу довкола себе, знають і визнають власні слабкості та, що найкраще, не долають їх, а вчаться жити з ними й при цьому ставати кращими.

Ще одним героєм Климових творів залишаються літературні пейзажі, які влучно доповнюють сюжетну канву. Автор, наче вмілий диригент, налаштовує читача на потрібний лад, чи «гармонізує» власні твори, створюючи неповторну літературну систему, цілісну і ритмічну, уповільнюючи розповіді на особливо «крутих» поворотах, чи навпаки додаючи необхідних емоцій, коли читацьке серце пришвидшує ритм. Для порівняння процитуємо кілька описів но-

чі – надзвичайно спокійної частини доби – у В. Клима вона набуває найрізноманітніших чуттєвих відтінків, варіаціями нагадуючи хіба виконання одної п'єси різними оркестрами.

У творі *Криниця Янка Зайделя* ніч стає каталізатором прагнень головного героя – вирватися з буденності – і набуває ритмічності: «Тепла місячна ніч панує над землею. У вишині пустився в мандри блідий місяць, гарячаться тривожним перегуком нічні птахи, вганяючи в душу щемкий перестрах. Кодрян кидається в обійми літньої ночі, як кидається вільний птах у царство безмежного повітряного простору, – сміливо, впевнено, гордо. Глибоко вдихає в себе свіже прохолодне повітря, і в грудях гупає непосидюче серце»⁷⁴. А в новелі *Маршем до бойні* захід сонця, за яким спостерігає Тимко, символізує початок подорожі героїв: «...Поки що він слідує за пурпуровим заходом сонця, яке вже встигло позбутися свого срібно-золотавого одягу і наділо на себе шкуринку оранжевої помаранчі, від якої, здається, дме вільністю і знемогою. Земля наче насторожилась, навіть лист не колихнеться на дереві, журбою оповились густі садки, причаїлось в сонних деревах крикливе вороння. Та ось вже забрало сонце із собою всі тіні надвечір'я, а блідому місяцю, ледь мерехтлючому на синьому полотні неба, не кинуло свого дужого, яскравого саява десь із непроглядної безвісті»⁷⁵. Перехід дня в ніч сприймається як явище постійного руху природи та її нестабільності, в русі проводять залишок доби й герої новели.

Природа у творах В. Клима надзвичайно важливий ліричний герой, значення описів не можливо переоцінити, а сам автор не забуває нагадувати: ми гості у цьому світі, аж ніяк не навпаки: «Ніякий людський геній не зуміє спорудити такого величного храму, який піднімає божественна невидима рука Великого Творця, який підкреслює нашу нікчемність, нездатність і безсилість Своїм вмінням, зрілістю і грандіозністю... Та були й будуть такі нетямущі людиці, які наважуються перетворювати природу у свою рабину...»⁷⁶. Така мораль творчості В. Клима, а вона

⁷¹ Клим В., *Біла картка* / Василь Клим. – Бухарест: Видавництво RCR Editorial, 2009. – С. 9

⁷² Клим В., *Таємниці лабіринту*: проза / Василь Клим. – Бухарест: Критеріон, 1989. – С. 130

⁷³ Там само. – С. 49.

⁷⁴ Там само. – С. 116.

⁷⁵ Клим В., *Райдуга блискавиці* / Василь Клим. – Бухарест: Видавництво Мустанг, 2001. – С. 69.

⁷⁶ Там само. – С. 76.

мусить бути, інакше зводяться нанівець усі намагання митця збагатити духовний світ свого читача.

* * *

Таким чином можемо безпомилково стверджувати, що творчість В. Кліма надзвичайно багатогранна. У центрі його оповідей завжди перебуває людина з усіма своїми страхами й переживаннями, гріховністю та таємницями. Особливістю письменницького стилю стає ґрунтовний психоаналіз поведінки героїв у різних життєвих ситуаціях. З часом на зміну йому приходять тонкий символізм і метафоричність. Оповіді В. Кліма вирізняються численними алюзіями, звернення до міфології та фольклору наділяють твори особливою ліричністю, яка, очевидно, притаманна й натурі письменника. Упродовж усієї творчості він шліфував особистий мистецький стиль, завжди критично ставлячись до власних творів, поступово та наполегливо підіймаючись до намічених вершин, шукаючи виходу з «лабіринту». Бо тільки у невпинній праці письменник убачав шляхи збагачення рідної літератури, піднесення її на новий щабель.

Кожна його збірка – це виплекане художнє явище, елементи якого завжди взаємопов'язані, кожна книга – новий виток творчості письменника, нові ідейно-художні обрії, різноманітність яких вражає і захоплює.

У своїх признаннях він завжди твердив, що «прологом» його творчості було «рідне село». Якщо прочитати твори Василя Кліма і якщо пізнати село Негостину, негостинців з їхніми звичаями та обрядами, піснями, побутом та заняттями, то не можливо не збагнути, що рідне село було не тільки «прологом» його творчості, але й «сюжетом» і «епілогом» в цілому.

Колискою або ж «прологом», за словами самого автора, творчої долі, було село Негостина. Письменник зауважував: воно ж «випестило в мені душу, «озброїло» потягом до всього ніжного й прекрасного, ставши моїм першим джерелом натхнення»⁷⁷.

Коли героям творів В. Кліма важко, вони завжди шукають розради в рідних краях – тягнуться до села. Село для В. Кліма зосталося «центром світу». З плином часу творчість В. Кліма набуває нових

відтінків. Село перестає бути ключовим у його творах, зникає і психоаналіз, на зміну якому приходять метафоричність, символізм і філософія. Герої його оповідань – талановиті та освічені люди – митці різних сфер діяльності. Тематику його нових творів становлять дві ґрунтовні проблеми, які розробляє автор: митець як особистість і філософське осмислення буття.

Особливістю прози В. Кліма можна вважати відсутність поділу на позитивних чи негативних персонажів: їхня поведінка варіюється залежно від ситуації. Така позиція автора наснажує твори реалістичністю, співставляє їх із життям.

Герої творів В. Кліма аж ніяк не автопортрети автора, однак у кожному з них знайшли вираження його індивідуальні почуття. Його герой – це наближена до нього самого людина: селянин, з яким він зростав як особистість, і митець, яким він сам став. Цікавим у його творчості є відсутність будь-яких рамок. Герої отримують виняткову можливість трансформуватися: звичайний селянин із допомогою особистісних якостей, а то й через пережиті життєві колізії, підіймається над оточенням, духовно переростає його і формується як довершена людина, сильна і незалежна від думок інших.

Звичаї, легенди, обряди стають у творах В. Кліма не просто спробою втечі від дійсності, вони вносять у тексти «душу», наповнюють їх неповторним значенням, персоналізують, додаючи національної приналежності до характеристики героїв. Кожен персонаж «дихає» любов'ю до рідного краю, черпає сили й натхнення у рідних звуках та словах і саме так виживає в непростому світі.

Ще одним героєм Климових творів залишаються літературні пейзажі, які влучно доповнюють сюжетну канву. Автор, наче вмілий диригент, налаштовує читача на потрібний лад, чи «гармонізує» власні твори, створюючи неповторну літературну систему, цілісну і ритмічну, уповільнюючи розповіді на особливо «крутих» поворотах, чи навпаки додаючи необхідних емоцій, коли читацьке серце пришвидшує ритм.

Василь Клим – «письменник уважний і чутливий у художньому осмисленні й розкритті складностей внутрішнього формування переконань своїх героїв» – зазначив Степан Ткачук.⁷⁸

~~~~~

⁷⁷ Прологом до моєї творчості було рідне село. Інтерв'ю з письменником Василем Климом // Наш голос. – 1992. – №2 (10). – С.7.

⁷⁸ Ткачук С., Слово про побратимів (Есе і карби) / Степан Ткачук. – Бухарест: Мустанг, 2000. – С. 64

Віктор ГРИГОРЧУК

«Напевно, учителем треба народитися...»

Інтерв'ю з учителькою української мови та літератури Лореданою Мандріштяну

Віктор Григорчук: Пані Лоредано, будь ласка, розкажіть коротко про себе, про школу та вчителів, яких Ви згадуєте із задоволенням?

Лоредана Мандріштяну: Я викладаю рідну українську мову майже 12 років у середній школі Калинешти Купаренко – Шербівці Сучавського повіту, у 2-8 класах, в яких на прохання учнів та їхніх батьків викладається українська рідна мова як факультативний курс. Я закінчила українське відділення Сучавського філологічного факультету за спеціальністю українська мова та література.

У мене були надзвичайні викладачі, але ті, які залишилися в моїй душі та яких кожного разу згадую із задоволенням – це університетські викладачі української мови та літератури пані Аспазія Регуш Сесерман та пан Володимир Антофійчук. Пані професорка Аспазія Регуш була для мене справжньою наставницею, і тільки завдяки їй сьогодні я викладаю українську мову.

В.Г.: Чому Ви обрали цю професію?

Л.М.: З дитячих років я мріяла стати вчителем. Напевне, всі діти в дитинстві грають у школу. Так і я спочатку грала з ляльками, потім з подружками, а пізніше з вигаданими учнями. Спочатку мені хотілося бути вчителем початкових класів, потім я зрозуміла, що мені цікавіша література. Так у мене з'явилася мрія стати вчителем мови та літератури.

В.Г.: Чим Вас приваблює Ваша професія?

Л.М.: Професія вчителя і складна, і цікава одночасно. Вона змушує не стояти на місці, а стежити за новими методиками, технологіями. Кожен робочий день не схожий на інший. Ми радіємо, спостерігаючи успіхи і досягнення учнів, разом з ними долаємо труднощі. Учитель – це творча професія. Учитель завжди молодий душею і сповнений енергії та сил працювати все своє життя в школі.

В.Г.: Що є найскладнішим у Вашій професії?

Л.М.: Перша проблема пов'язана з тим, що діти не читають книги. Як розвинути інтерес до читання, як спонукати прочитати досліджуваний твір? У багатьох учнів взагалі відсутній інтерес до навчання, тому стає все важче зацікавити їх, привернути увагу до матеріалу уроку. Інша проблема є та, що останнім часом з'являється все більше «важких» дітей, тому

постійно постає питання про дисципліну. Це для мене головна проблема

В.Г.: Чи задоволені Ви, що вибрали колись цю професію?

Л.М.: Якби у мене з'явилася можливість потрапити в минуле і заново прожити, я б не замислюючись знову вирушила по тій же дорозі. Я з радістю йду на роботу. Я люблю свою школу. Я люблю своїх учнів. Я завжди мріяла стати вчителем і не пошкодувала про це ні разу.

В.Г.: Кому б Ви могли порекомендувати свою професію?

Л.М.: Я могла б порекомендувати професію вчителя тільки тим, хто любить дітей, хто може стати їм справжнім другом. Якщо хтось захоплюється літературою, мовами, він може вибрати професію журналіста, критика. Необов'язково для цього бути вчителем. Напевно, учителем треба народитися.

В.Г.: Про що б Ви хотіли попередити тих, хто збирається отримати таку ж професію, як у Вас?

Л.М.: Я хотіла б попередити майбутніх педагогів про те, що простого і спокійного життя у них не буде. Не кожен чоловік це витримає, тому можуть виникнути проблеми в сім'ї. Велику частину часу вони проводитимуть в школі, а вдома доведеться перевіряти зошити, писати плани. Треба бути готовим до подолання труднощів

В.Г.: Крім цієї школи, Ви ще де-небудь працювали?

Л.М.: Спочатку я навчалася в Сучавському коледжі мистецтв ім. Чіпріана Порумбеску на спеціальності

«теоретична секція та класичний спів» (клас співу – професорка Констанца Санду; хоровий ансамбль – професорка Ана Трифу-Фетку). Протягом чотирьох років лицею я вивчала вокальну та інструментальну музику (гобой) і була учасником хору лицею, а також його танцювального колективу. У цій якості я брала участь у численних заходах, організованих на повітовому та національному рівнях, отримуючи важливі нагороди. Також паралельно я самостійно вивчала народний спів у Школі мистецтв ім. Йона Ірімеску в класі співу пані Констанци Санду.

У 1998-2003 роках я працювала учителькою музики у загальноосвітній школі ім. Мірона Костіна в Сучаві (тоді вже була студенткою Державної консерваторії в м. Кишиневі, але, на жаль, через особисті причини мені не вдалося закінчити навчання) там я організовувала концерти й тематичні танці зі своїми учнями.

У період 2004-2008 рр. я навчалася на факультеті літератури та комунікаційних наук університету ім. Стефана Великого в м. Сучаві по спеціальності українська мова та література / румунська мова та література, де часто координувала культурну діяльність студентів і брала участь як вокальний соліст у різних акціях та заходах, організованих факультетом.

Після закінчення навчання я працювала у кількох навчальних закладах, відповідаючи за культурну діяльність. Таким чином, разом з учнями та колегами ми організували різні колядкові концерти, заходи, присвячені історичним подіям, танцювальні та театральні гуртки.

Я продовжую активно розгортати художню діяльність як позаштатний соліст і часто беру участь у концертах та різних заходах, де виконую пісні українською та румунською мовами.

В.Г.: Чи спілкуєтеся Ви з колегами з інших шкіл?

Л.М.: Звичайно! Ми з колегами укладали та координували різноманітні освітні проєкти та партнерські угоди, в тому числі із Союзом українців Румунії, його Сучавською філією, голова якої пан Ілля Саучук завжди підтримує нас, допомагає нам організовувати на високому рівні наші події.

В.Г.: Чи брали Ви участь в яких-небудь професійних конкурсах?

Л.М.: Обов'язково! Ми з нашими учнями брали участь у всіх шкільних конкурсах, організованих як на повітовому, так і на національному рівнях, в олімпіадах з української мови, у повітовому та на-

ціональному конкурсах декламування української поезії, у національному конкурсі «Історія і традиції українців Румунії».

У нас існує учнівський вокальний гурток «Надія», який був створений у 2011 році під моїм керівництвом. Він об'єднує 12-15 членів і діє в рамках Сучавської місцевої організації СУР. Його мета – зберегти традиції та звичаї українців у Сучавському повіті, передавати їх із покоління в покоління та плекати любов до рідної мови.

З моменту свого заснування гурток «Надія» брав участь у кількох культурно-мистецьких заходах, організованих на повітовому та національному рівнях, серед яких пригадаю: Національний міжповітовий колядковий фестиваль-конкурс «Сьогодні народився Христос»; Вшанування пам'яті українського поета Тараса Шевченка; День ромської меншини; День національних меншин Сучавського повіту; Дні міста Радівці; у заходах, організованих Факультетом харчової інженерії Сучавського університету «Кулінарні традиції меншин у Сучавському повіті», у численних заходах, організованих Сучавською філією СУР. Наш гурток «Надія» був запрошений на ряд програм, які транслювалися місцевими телебаченнями: Плюс ТВ, Буковина ТВ, статті про нашу діяльність появлялися в періодичних виданнях Союзу українців Румунії, у «Моніторул де Сучава», «Флакера» Адріана Пеунеску тощо.

Діяльність нашого гуртка була оцінена суддівськими комісіями в рамках конкурсів, батьками учнів, педагогічним колективом та особистостями культурно-мистецької сфери повіту.

В.Г.: Розкажіть, будь ласка, у Вашій школі всі учні вивчають рідну українську мову чи лише по групах?

Л.М.: У нашій школі учні вивчають рідну українську мову від другого до восьмого класу. Правда, не всі учні цього бажають, але в кожному класі є до 12 учнів, які вивчають українську рідну мову.

В.Г.: Які перспективи для учнів, які вивчають українську мову та літературу. Де можуть продовжити навчання українською мовою?

Л.М.: По-перше, учні зберігають свою материнську мову, якою вони розмовляють зі своїми батьками та дідусями, з друзями. По-друге, вони можуть поступити на філологічні факультети Сучавського, Бухарестського або Клузького університетів на спеціальність «українська мова та література».

(Продовження на 32 с.)

*
*   *
*

Наші села у невідь стікають із сіл
і видіння втікають у інші країни.
Дзвонарі у церквах вибиваються з сил,
поминаючи дзвонами наші провини.
Геть занедбані тонуть у спразі криниці.
І земля у пекельному тоне вогні.
Не розкрию тобі всі страшні таємниці,
бо вже й страшно про все говорити мені.
Сходять пагорби з пагорбів в чорні провалля.
Гори з гір вже сповзають у обріїв сіль.
Ти давно – наречена чужих ідеалів.
Я давно – наречений в краю без весіль.

Без любові, в журі меркнуть стомлені друзі.
І без благості вимерли монастирі.
Ні з ким випити й келих вина, по заслугі,
о святковій, або несвятковій порі.
Кладовища лиш, мов кладовища, відверті,
бо нікуди ж не підуть старезні хрести.
І могили вдягаються в саяво безсмертя,
бо вдягаються села в туман сумоти.
Наші села назавжди зникають із сіл
і видіння втікають у інші країни,
Дзвонарі у церквах вибиваються з сил,
поминаючи дзвонами наші провини.

*Переспів за Михалом ТРАЙСТОЮ
Олега ГОНЧАРЕНКА*

Оголошення

Шановні читачі, кореспонденти, співпрацівники «Нашого голосу»,
повідомляємо, що електронна адреса редакції змінюється.
Наша нова електронна адреса:

nas.holos@uur.ro

Також візьміть до уваги, що ми будемо приймати кореспонденцію
на стару електронну адресу лише до кінця поточного року.

Редакція «НГ»

«Напевно, учителем треба народитися»

(Продовження з 31 с.)

Здобуття філологічної освіти дасть їм можливість обіймати такі посади, як: викладач, перекладач, працівник прикордонної служби, журналіст, працівник у багатонаціональних компаніях тощо. По-третє, ті, хто не продовжує освіту у вузах, а бажає працювати за кордоном, можуть легше здобути місце праці, володіючи двома або більше мовами, серед яких українською мовою.

В.Г.: Назвіть найважливішу, на Вашу думку, якість сучасного учня.

Л.М.: Здатність учитися. І не тільки для того учня, що вчиться в школі чи ще десь інде. Уміння безперервно вчитися, ніколи не зупинятися – оце здорово! Учитися на своїх помилках, учитися на будь-якій інформації – оце найважливіша якість.

В.Г.: А чим Ви займаєтеся у вільний від школи час?

Л.М.: Крім уроків викладання української рідної мови у школі Калинешти Купаренко, приготавляю

кілька дітей для народного і фольклорного співу двома мовами, румунською та українською, які беруть участь у серйозних конкурсах і з якими у мене дуже гарні результати. І я не покидаю співу, записую нові пісні, наприклад, дотепер записала два альбоми пісень двома мовами, румунською та українською. Альбом українських пісень називається «Я піду в далекі гори», найбільше пісень, які увійшли до нього, написані українським композитором Володимиром Івасюком.

В.Г.: І наостанок. Ви вже відповіли на купу запитань. А, можливо, є такі запитання, які Ви хотіли б почути?

Л.М.: А, може, залишимо їх на інший раз.

В.Г.: Дякуємо за розмову та бажаємо Вам і вашим учням міцного здоров'я, щоб ваші мрії сповнилися, та багато успіхів у новому навчальному 2021-2022 році. До нових зустрічей на сторінках сурівських часописів.

Бувають хвилі – серце мліє

Слова Івана ФРАНКА

Музика Івана ЛІБЕРА

Помірно

1. Бу- ва- ють хви- лі – сер- це млі- є І
2. І по- гля- дом ні- мо- ї зло- би Гля-
3. І вми-ть спа- лить всю зем- лю ту- ю З всі-
4. І, на- че зо- ло- то в гор- ни- лі, Сей

скорб- них мис- лей рій ле- тить, Мов
джу на не- бо й світ жи- вий І
ма не- прав- да- ми ї- ї, Пе-
світ о- чис- тить- ся зов- сім, І

чор- на хма- ра не- бо кри- є І грім у
жду, що з зем- но- ї у- тро- би Ось - ось про-
ре- ла- ма ха- ос твер- ду- ю Шкар- лу- пу
чис- та, в не- ве- чер- ній си- лі, За- ся- є

хма- рі гур- ко- тить. Мов // -тить.
рвесь о- гонь страш- ний. І // -ний
скріп- ло- ї зем- лі. Пе- // -лі.
прав- да й во- ля в нім. І // в нім.

Микола КОРНИЩАН

ТА, ЯКА НЕ ІСНУВАЛА АНІКОЛИ

щоби подобати на інших
забувала про себе
вигадувала собі якесь спільне ім'я
та виїжджала щоразу
тільки в ті місця
де чекали інші

тільки щоби почувати себе присутньою
майже живою та все більш самотньою
коли перетинала безмежності
сухих та холодних сьайв
які долинали сюди з років
іншого існування

з того минулого який ще уцілів
може тільки в домах повних темряви
з назавжди зачиненими дверима
ключі яких іржавіли десь
в глибинах колодязів
в яких ферментував тільки синій туман
та щось наче з іншого життя

не спішила тому що не бажала
привернути увагу зацікавленим очам
тим котрі слідуючи за нею стиха
бачили як по мірі її ходи
дедалі більше вогкої землі
відділялося від її тіла

знали що в її середині зростала пустота
дїзнавались з місцевих газет про тих котрі
могли збутися
нутрянної чорноти
тільки після смерті
мов якогось неіснуючого органу
або чогось що прошивало шкіру
гноїло та затаврувало світло інших
від тепер негодяще для будь-якої настирності
спробувати дихати
тільки щоби відчутти себе живим

вона усе ж йшла тільки своєю дорогою
начебто нічого би й не трапилося
ані на терасах з камінням

та змодельованою глиною
та ані на вокзалах де спізнілі подорожани
піддавались до гребувань що до її життя
казали що помилилась
коли впадаючи в сласність теперішності
супротивилась з рішучістю
доконечному забуттю

зрештою ще добавляли іноді
її існування не було нічим іншим
чим простою імпрровізацією
завжди мінливих
станів та охот

щоби подобати на інших
ще казали деякі
був ясним той факт що своє ім'я
видумала собі сама
та навіть і не підмічала як багацько праху
підіймалось за її слідом
коли щовечора
прямувала завжди в те саме місце

до цвинтаря з центру міста
де в ямі з-між могил
невідомих солдатів
росла стевія та ще якась рослина
яку ще не найменували аніяк

Із сучасної румунської поезії • Із сучасної румунської поезії • Із сучасної румунської поезії

АНІ БРАДЯ

Ані Брадя – поетеса, публіцистка, редакторка журналу «Tribuna» з Клуж-Напоки.

Авторка багатьох поетичних збірок та кількох томів інтерв'ю з румунськими культурними представниками діаспори.

Опублікувала численні статті: соціальні тексти, інтерв'ю, літературні хроніки, театральні хроніки, пластичні хроніки, нариси, поезії – у кількох літературно-культурних журналах Румунії.

Членка Спілки професійних журналістів Румунії.

Ані БРАДЯ

Кераміка I

Я втомилась!
Болять шрами серця!
Трапляється
при зміні погоди –
мовила мати.
Погода,
часи...
Як позбутися,
болю?

Земля відстояла
своє основне положення:
вона не зайнята і порожня,
готова розпочати новий світ,
без покут
для кохань,
вбитих в пелюшках!

Я слухаю, як простягається
царство ночі,
як розбиває своїми
щупальцями
світло,
необроблена рана
й досі нагноюється.
Місто –
жменька яскравих крапок,
розсіяних, як пшениця
на лінії горизонту,
далеко,
далеко, далеко...

темрява заглиблюється в мені,
настільки що навіть
найсвіжіша кров
не піднімається на поверхню!
Ох, як вона світилась
в загублених світанках,
і як вона розквітала до обіду!

У підвечір'ї тільки спорадично
забруднює обрій ...
Чи всі заходи сонця однакові?
Запитую,
але немає нікого,
здавна немає нікого,
в кінці моїх запитань.

Благословенне
це страждання!
Мовлю,
закопуючи свої думки
в, іще кипучій,
смолі.

Ти навіть не знаєш, коли
я лягаю,
поруч із пам'яттю твого тіла...
і сплю!

Кераміка II

Твоє кохання?
Довгоочікуваний мир,
якого вранці
хижий птах

виринає з моїх грудей
в муках творіння.

При денному світлі
болото втрачає обманливу завісу,
виявляючи глітну пишність:
обізнані змії,
спритно ковзаючи серед очерету
висотою в чотири, чи в десять
поверхів,
крізь канали, наповнені за ніч
отрутою
з отворів каналізації,
теж обманливих,
якщо повірити усміхненим губам,
гарно намазаних помадою.

Як крот, я портаюсь
в залишках пом'ятої ночі,
(брудна постільна білизна!),
кохання.
Через брак яскравості темряви
я теж не впізнаю себе,
і питаюсь:
хто ця незнайомка,
що ходить зі
душею моєю,
сповненою уявних обіймів,
їх видно?

Сум – це сліпота Борхеса:
яскравий туман!

З румунської переклав
Михайло ТРАЙСТА

Корнелій ІРОД

СВЯТО

IV. Ворог мого ворога

(Уривок з роману)

(Продовження з № 328)

Отець нетерпляче жде лікаря Віктора Доріна, щоб поговорити з ним, почути думку розумної людини.

– Будь ласка! Заходьте, пане докторе! – радісно зустрів його отець одного ранку. – Вип'ємо каву разом.

– Дякую, я вже пив, – вибачився Віктор.

– Нічого. У вашому віці дозволено пити ще одну чашечку чорної кави. Тим більше, що до кави матимемо ще щось спеціальне – у мене чудовий коньяк! Моє вино стало шипіти, і щоб не зіпсувалося, я перегнав його на горілку. Маю невеличкий казанчик, вилив у нього вино й одержав майже два літри міцної горілки. Якби мав я дубову бочечку, потримав би в ній горілку кілька місяців, а то навіть круглий рік, і вийшов би справжній коньяк. Але й без того горілка хороша – переконаєтеся.

– А не занадто рано пити міцне? – посміхнувся Віктор. – Бо у мене ще й клопіт: мушу писати для районного управління звіт про вакцинацію немовлят.

– А ми, докторе, не збираємося пиячити, хильнемо лиш по чарочці до кави, щоб розв'язався язик, бо хочу з вами про щось говорити, власне, хочу почути вашу думку про певну релігійну проблему.

– Я радо поспробую відповісти на ваші запитання, якщо, розуміється, умітиму, бо ви ж знаєте, панотче, що я не теолог, і мої знання в цій галузі, як будь-якого неспеціаліста, а звичайного християнина, і то не найсумліннішого.

– Тим краще, пане докторе, бо те, про що хочу з вами говорити, не стосується високої духовенської науки, а здорового мислення, логіки. Ось, я пропоную почати від істини, що Бог єдиний, але в трьох Особах: Отець, Син і Святий Дух.

– То як? Не розумію. Якщо Їх три, чому кажете, що Бог один?

– Так. Один. Тайну Святої Трійці трохи важче зрозуміти, людський розум не зразу сприймає цю тайну. Але Святі отці пробували пояснити, щоб всі люди

зрозуміли, що єдиний Бог появляється у трьох іпостасях: то Отець, то Син, то Святий Дух, згідно, чи в залежності від Господніх дій: Сотворитель, Спаситель і Святитель. Один із давніх єпископів, а саме Спиридон Тримитундський, пояснив Тайну Святої Трійці конкретним прикладом, прикладом цегли. Казав цей єрарх, що так, як Господь Бог єдиний, але в трьох Особах, так і цегла одна, але скла-

дається з трьох елементів: землі, води та вогню. Інші теологи наводили приклад дерева: Свята Трійця подібна дереву, котре складається зі стовбура, крони та коріння. До цього я б додав ще один промовистий приклад. Скажимо, що існує чоловік Юрій. У Юрія батько Іван, син Михайло і внук Василь. Отож, єдиний Юрій одночасно – син, батько й дідусь, правда? Приблизно так треба розуміти, спрощуючи до конкретного, Святу Трійцю. А це безперечний факт, бо встановив його не якийсь теолог, а наш Спаситель Ісус Христос, коли казав, що хто бачить Його, бачить Отця. Так що у зв'язку з цим нема нам, що розмовляти. А повторив я це, щоб міг ставити таке запитання: якщо Отець і Син один і Той же, чому ми, православні, твердимо у **Символі віри**, що Святий Дух походить лиш від Отця, а не й від Сина? То правильно? Як людина, котра не належить духовенському чину, а спирається тільки на елементарну логіку, ви якої думки?

– Кажу ж вам, отче, що я на цих справах не розуміюся. Але якщо Отець Небесний і Син один і Той же, як ви кажете, то в такому разі і Їхні дії тотожні. Я так гадаю.

– Правильно. Я тієї ж думки, бо зобов'язує й мене проста логіка. Але якісь нетямущі монахи, ну, єпископи, все одно, зібралися у Вселенський собор спершу в 325 році, а потім інші, такі ж, у 431 і, не розсуджуючи глибоко і не зважаючи на Христові слова, вирішили, що Святий Дух походить лиш від Отця. Якийсь час і Західна церква присвоїла цю форму, але коли зрозуміла, що та форма хибна, Католицький консиліум вирішив у 589 році, що Святий Дух походить і від Сина. І не гадайте, докторе, що я став прихильником католицизму, але мушу признати, коли вони праві. А наші продовжують твердити, що Святий Дух походить лиш від Отця, бо, кажуть, що учасники перших двох Вселенських соборів були натхнені Господом, коли формулювали догми. Може, й були, я не кажу, що ні, але що з того, якщо їм забракувало достатньо розуму, аби зрозуміти, що саме вчить їх те Господнє натхнення, й займались

під час робіт Собору сварками, скандалами, бійками й замишляли один проти одного?

– А православні чому не поправляють цю давню помилку?

– Бо офіційно вони не признають цю помилку. Крім того, на виправлення помилок лиш Вселенський собор має право, а скликання такого собору сьогодні майже неможливе. Але чекайте, докторе, бо й наші признають – правда, якимось нехотючи, – що Святий Дух походить і від Сина. І ось як: із багатьох відпустів та екфонісів...

– З чого? – не розумів Віктор, що саме має отець Володимир на увазі.

– *Відпуст* – це формула, якою священник благословить в кінці богослужіння. А *екфоніс* (від грецького слова *екфонісис* = вигук, вітати оплесками), або *возглас* – це формула, якою позначаємо початок якогось читання чи співу, а також формула, якою закінчуються екстенії й молитви. Всі. Бо й Літургія – молитва, і Хрещення, і Шлюб чи відправа похорону – теж молитви, але більш розгорнуті. І з багатьох православних екфонісів та відпустів, тобто із слів, якими священник або єпископ закінчує молитву, впливає ясно, що Святий Дух походить і від Сина. Ось вам, докторе, приклад і, будь ласка, виведіть ви очевидний висновок. Дивіться, як закінчується **Молитва прощення гріхів**: *Бо Ти* (тобто Ісус Христос, Син) *єси єдиний безгрішний і маєш силу прощати наші гріхи, і Тобі належить вся слава, честь і поклін разом із Співічним Отцем Твоїм і Пресвятим і Благим, і Животворчим Твоїм* (тобто Ісуса Христа, ні?) *Духом нині і повсякчас, і на віки віків. Амінь.*

Існують, вірте мені, ще багато інших прикладів молитов, відпусти яких свідчать, що Святий Дух походить і від Сина. Іншими словами, Православна церква признає в дійсності цей факт, хоч у **Символі віри** зберігає первинну форму, не так, пане докторе?

– Здається, що так.

– Чому «здається», докторе? Воно дійсно так! Я ж навів вам конкретний приклад! А є їх чимало! – гарячково настоював отець Володимир. – Але жоден православний богослов не тільки не признає незаперечну дійсність, а саме, що Святий Дух походить і від Сина, а продовжує критикувати католиків через їхнє *Filioque*. А якщо зайшлося вже про критику між братами (бо православні, католики й протестанти – брати по Христу), вам не дивно, що ці брати ворогують і критикують один одного більш завзято, ніж виступають проти язичників, му-

сульман чи євреїв? І чому ворогують між собою ці брати й не перестають сваритися? Із дурної пихатої гордості та зарозумілості. Точнісінько, як Адам та Єва, бо покарав їх Отець Небесний якраз через їхню зухвалість і гордість, а наслідки їхнього гріха відчувають всі люди відтоді й понині.

Після короткого мовчання священник, помітивши, що лікар збирається йти, сказав:

– Я вдячний вам, пане докторе, за відвідини. Надіюся, що наша розмова не була для вас нудною.

– Анітрохи. Було дуже приємно послухати вас.

– Я радий чути від вас такі слова. Прошу заходити до нас частіше, розуміється, коли маєте час. А тепер прошу вас зайдіть на хвилину в сусідню кімнату до моєї мами. Старенька моя мама весь час хвалить вас, каже, що вона досі ще не зустрічала такого доброго та вродливого лікаря... А за цей час я піду й принесу вам з церкви Біблію. У вас нема Біблії, правда?

Але отець Володимир повернувся швидко, бо, як сказав він трохи сердито, церковний ключ в Ольги. Дасть лікарєві Біблію наступного разу.

Віктор вийшов на вулицю трохи запаморочений, але задоволений розмовою з отцем Бутюану, а головню переконливими аргументами, які навів священник, щоб підтримати свої ідеї. Лікар не вперше переконався, що отець розумна людина і, певне, начитана. І все ж, тільки тепер, ідучи неспішно вулицею, Віктор здогадався, що не бачив у парафіяльній хаті жодної книжки, ні в кімнаті, де вони розмовляли, ні в кімнаті його старої матері. «Та не гадаю, що він держить книжки на кухні... – усміхнувся Віктор. – Я у кухні їхній, правда, не був. А, певне, має отець бібліотеку, тобто полиці книжок, у церкві, мабуть, у вівтарі, я так гадаю. Бо у вісімдесят з чимось років уже не можна цитувати лише з прочитаного у молодому віці. З часом прочитане забувається, і необхідно його відсвіжити у пам'яті. Я цікавий, що говоритиме він мені наступного разу про монахів, бо обіцяв розмову про чернечий чин».

А запал викладу отця Володимира Бутюану Віктор пов'язував із тим, що отець як справжній інтелігент вважає себе недооціненим і закинутим у невідповідне для нього місце.

Коли майже дійшов до сільради, Віктор помітив, що туди зайшов чоловік напрочуд схожий на Миколу Іванишина. «Якої чортової мами шукає він тут?! То, мабуть, не він. Іноді трапляються люди, схожі між собою, мов близнюки...»

(Продовження на 38 с.)

СВЯТО

IV. Ворог мого ворога

3.

Микола Іванишин удруге в Констанці; уперше був, коли вертався з фронту. Але тоді не мав він охоти проходитися містом, а тепер, покидаючи управління Обласного підприємства меліорації «Доброджа», він подумав неквапно пройтися морським узбережжям. Дійшов до Казино¹ й присів на лавку. Іванишин був у гуморі. Йому сподобався директор підприємства меліорації, але дивувався, що той зовсім не схожий на свого бухарестського брата – низький, набитий і лисий. І здався йому цей директор дуже серйозним, людиною, котра постійно дбає про інтереси підприємства, а в цьому брати таки дуже схожі. Перед Миколою Іванишиним він не признав, що дані про нього одержав від свого брата, від технічного директора ТПБ. «У нас найкращу зарплату матимете як екскаваторник. (Отже знає, що йому дуже потрібні гроші!) Ми почнемо невдовзі важливий проєкт у Сфинту Ґеорґе, де між селом і морем простягається велика піщана площа, шириною поверх кілометра. Намагаємося покрити цю площу рослинністю: травою, різними чагарниками, головню колючими, бо вони витривалі, головню терен і біла обліпіха, а пізніше й іншими кущами. Для цього наші спеціалісти провели наукове дослідження. Але щоб там прижилися рослини, необхідна вода, не так? Візьмемо потрібну воду з Дунаю кількома каналами. А ці канали, розуміється, викопав екскаватор. Існує на нашому підприємстві рекордний екскаватор, голландський ДГ. Якщо ви згодні, можемо найняти вас працювати на цьому екскаваторі разом із товаришем, котрий працював уже на ДГ. Що кажете?» Микола Іванишин відповів, що він згідний. «Ну, якщо так, зайдіть у відділ кадрів, щоб там оформили необхідні документи; у кадрах скажуть вам, яку зарплату матимете. Але підждіть». Директор підняв слухавку одного із двох телефонів, що були на його робочому столі: «З'єднайте, будь ласка, з відділом кадрів, – попросив він і невдовзі продовжив: – Ало, добрий день, товаришу Марінеску! Через кілька хвилин прийде до вас товариш Іванишин: наймаємо його екскаваторником на ДГ, але швидко, товаришу Марінеску, бо він їде до Сфинту Ґеорґе таки сьогодні».

ні. Гаразд». Директор поклав трубку й повернувся до Іванишина: «Ідіть у кадри, там зроблять все необхідне, й можете одразу їхати до Сфинту Ґеорґе, бо частина наших спеціалістів уже там, серед яких і товариш, з яким працюватимете на ДГ. Екскаватор прибуде до Сфинту Ґеорґе ще цього тижня; доти матимете час влаштуватися в когось у селі або на нашому понтоні-спальні, познайомитися з майбутніми колегами, а інженер Косма пояснить вам і вашому товаришеві, що саме і де копатимете ДГ-ом. Успіху!».

Микола Іванишин посидів ще деякий час на лавці перед Казино. «А 5.200 леїв в місяць, – думав задоволено він, – це зарплата міністра! Ото пощастило мені! Завдяки такій зарплаті мені вдасться швидко збутися боргу за заподіяну шкоду, хоч провина не моя, але раз так вирішив суд, мушу платити полякові...» Та раптом він зрозумів, що мусить поспішати, як йому пояснили, подорож із Констанци до Сфинту Ґеорґе не зовсім проста. А від кого довідатись йому точно про це? Піде на вокзал – там, напевне, скажуть.

На вокзалі дали належну інформацію: він спершу повинен поїхати поїздом із Констанци до Меджидії, а там пересісти на швидкий Бухарест-Тулча. Ну, а вже з Тулчі до Сфинту Ґеорґе – пароплавом. До Меджидії поїзд відправлявся таки через півгодини, але там йому доведеться чекати поверх трьох годин на бухарестський швидкий поїзд. Нічого – якраз матиме час пообідати, мабуть, у вокзальному ресторані, а якщо ні, потерпить до Тулчі. А про всяк випадок, після того, як придбав квиток, Іванишин вийшов з вокзалу та купив у кіоску два бублики.

У Меджидії не було на вокзалі ресторану, так що пригодились куплені в Констанці бублики. Потім він пройшовся навколо вокзалу, але недовго – з важким чемоданом не так вже й приємно гуляти. Врешті сів на лавку, що під розлогим каштаном, де просидів до прибуття швидкого поїзда Бухарест-Тулча.

У дунайське місто Микола Іванишин приїхав, коли вже майже смеркало, і довідався, що пароплав до Сфинту Ґеорґе буде лише наступного дня о першій годині. Тож зняв номер у готелі «Дунаря», пообідав, власне, уже повечеряв таки в ресторані готелю і подумав пройтися, бо в Тулчі був уперше. Але відклав на наступний ранок знайомство з дунайським містом. А тепер, після втомлюючої подорожі, він вирішив лягти спати зарання.

(Далі буде)

¹ Казино – мова йде про історичну будівлю на набережній у Констанці, зведеної у 1909 році, яка є одним із символів міста.

Віргілій РИЦЬКО

ДУНАЙ

Осінь – красива, мінлива й зовсім не нудна пора року.

На початку осіннього теплого сонячного дня дід Грицько взяв внука Сергія за руку, і подались у міський парк, який знаходиться на березі старого русла Дунаю. Тут Сергійко бавився, катався на дитячих гойдалках та грався на інших дитячих обладнаннях. Потім вони піднялись на берег Дунаю і милувались краєвидом. Мимоволі рушили берегом могутньої ріки. Ідучи попід густими вербами, розглядали різні рослини, спостерігали за плавнівськими птахами: чаплями, дикими качками, бакланами. Гуляючи берегом Дунаю, Сергій почав розпитувати дідуса Грицька про ріку.

– Дідусю, будь ласка, розкажи мені, що знаєш про Дунай.

Дід почав розповідати:

– Дунай – друга за довжиною і площею басейну ріка Європи. Його довжина десь понад 28 тисяч кілометрів. Бере початок у Німеччині, в горах Шварцвальда. Протікає десятима країнами: Німеччиною, Австрією, Словаччиною, Угорщиною, Хорватією, Сербією, Румунією, Болгарією, Молдовою, Україною, а на берегах Дунаю стоять чотири столиці: Відень, Братислава, Будапешт і Белград.

Далі Дунай, утворюючи Дельту в Румунії та Україні, впадає в Чорне море.

Дунай – єдина ріка, яка тече із Заходу на Схід.

А хочеш, дід розкаже тобі легенду про цю могутню ріку?

– Хочу, дідусю, мені цікаво знати багато про ріку, на березі якої ми живемо.

– Тоді слухай. Кажуть, що, колись давно-давно, дуже давно, ще за царя Димка, коли земля була тонка, на Дунаї нібито відбулась битва міфічного героя Геркулеса з ворогами, які його наздогнали саме на Дунаї. Втомлений і закривавлений, майже мертвий Геркулес, схопив найвищу гору й, розбивши її на величезні уламки, кинув у Дунай, перекривши річище. Могутня ріка вийшла з берегів, розлилася. Геркулес загинув, але і його вороги знайшли свою смерть у бурхливих водах Дунаю.

Пройшли віки, нескорений потік води пробив собі шлях крізь уламки гори, вимив глибоке річище, і по Дунаю знову почали ходити кораблі. Справді, природа звела вишукану за своєю красою ущелину між Карпатами й Балканами ще раніше, ніж виникла могутня ріка Дунай.

Сергійко задумався над почутим, а дід тим часом почав наспівувати якусь мелодію.

– Що це, дідусю, що за пісня?

– Це мелодія знаменитого вальсу Йоганна Штрауса, який він присвятив цій прекрасній річці. Називається вальс «На прекрасному блакитному Дунаї».

Сергійко щиро тішився:

– Я сьогодні так багато дізнався про ріку, на березі якої живу. Дякую, дідусю!

Щасливий дід усміхнувся:

– Рости здоровий батькам на радість і дідові на втіху.

*
* *

*Коли сивіють золотом ліси
І морицється вода перед засклінням,
В мені ростуть підземні голоси
Якогось нетутешнього насіння.*

*А дерев'яна музика століть
Гойдає кров, собі кидає виклик.
І тільки серце б'ється і стоїть.
І час. І світ. І ми – до всього звиклі.*

*Провалля ночі пахне тютюном.
А бідна воля осені радіє,
Бо весни що – збігають молоком.
А листопад брехати не уміє.*

*Він ломить трави, тягне в очерет...
І птахам не потворствує лукаво.
Творець, напевно, трішечки поет,
Який не любить цвяхи і державу.*

*А ми корою кутасм серця,
Із кореня вирізьблюємо коней.
І усміх з чорно-білого лиця
Приймаємо за сутінок іконний.*

*Коли сивіють золотом ліси...
Не знаю, що робити зі свободою.
Хіба міняти золото на синь
Й котитись в рай
Чумацькою підводою.*

Ігор ПАВЛЮК

